

گزارش فصلی

تحولات اقتصاد ایران

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

زمستان ۱۴۰۲

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش بر مبنای داده‌هایی است که در زمان انتشار آن (۱۵ فروردین ۱۴۰۳) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند، قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌کند.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	مقدمه
۳	۱. بخش واقعی
۵	نفت
۶	مسکن
۷	نیروی کار
۸	۲. قیمت‌ها و تورم
۱۰	۳. تراز پرداخت
۱۲	۴. بازار ارز
۱۴	۵. متغیرهای پولی و اعتباری
۱۶	۶. عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۲
۲۰	۷. بازار سرمایه
۲۲	۸. سایر تحولات
۲۳	۹. نکات کلیدی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۴۰۲»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۴۰۲ نسبت به بهار ۱۴۰۱ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	پاییز ۱۴۰۱	زمستان ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۱	بهار ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۲	پاییز ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۲
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱/۰	۴۰/۵	۴۰/۹	۴۱/۲	۴۱/۶	۴۱/۵	۴۰/۸	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۸/۲	۹/۷	۹/۰	۸/۲	۷/۹	۷/۶	۸/۶	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۱۹/۲	۲۴/۲	۲۲/۶	۲۱/۶	۲۰/۱	۲۰/۶	۲۲/۵	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	۴/۹	۵/۳	۴/۰	۶/۰	۳/۶	۴/۳	-	-
صنایع و معادن	۸/۲	۹/۰	۶/۵	۳/۹	۳/۶	۴/۱	-	-
نفت	۱۵/۴	۱۲/۰	۱۰/۰	۱۶/۵	۱۷/۸	۱۴/۵	-	-
کشاورزی	۱/۱	۱/۵	۱/۱	۲/۰	۰/۱	۰/۶	-	-
خدمات	۳/۰	۲/۹	۲/۷	۵/۸	۲/۸	۳/۶	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۴/۱	۴/۷	۳/۵	۴/۹	۲/۴	۳/۳	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۱۵/۱	۶/۰	۶/۷	۱/۹	۶/۳	۴/۹	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۲,۵۶۸	۲,۵۷۲	۲,۵۶۵	۲,۶۹۲	۲,۹۹۹	۳,۱۵۳	-	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۴۵/۱	۵۰/۳	۴۵/۸	۵۰/۶	۳۹/۶	۳۹/۵	۳۵/۴	۴۰/۷
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۰/۱	۴۶/۸	۴۴/۳	۴۲/۴	۴۵/۳	۴۳/۶	-	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۱۲,۸۹۶	۱۳,۱۲۱	۵۵,۴۱۰	۱۳,۶۲۶	۱۴,۴۹۶	-	-	-
صادرات غیرنفتی	۱۰,۸۳۸	۱۰,۱۴۴	۴۲,۲۴۷	۹,۹۲۶	۱۰,۲۹۳	-	-	-
واردات کالا	۱۹,۲۳۷	۲۲,۱۶۷	۷۵,۴۰۹	۱۷,۳۳۸	۱۹,۶۳۹	-	-	-
تراز حساب کالا	۴,۴۹۶	۱,۰۹۸	۲۲,۲۴۷	۶,۲۱۳	۵,۱۵۱	-	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۸,۳۹۹	-۱۲,۰۲۳	-۳۳,۱۶۳	-۷,۳۱۹	-۹,۲۵۱	-	-	-
تراز حساب جاری	۲,۴۴۲	-۱,۶۰۲	۱۴,۲۰۵	۴,۳۹۳	۲,۶۲۲	-	-	-
تراز حساب سرمایه	-۳,۳۳۲	۱,۱۱۳	-۱۵,۰۶۹	-۹,۳۵۴	-۶,۰۲۴	-	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۴۷۶	۱,۱۴۰	۴,۰۳۳	-۸۱	۱,۱۲۴	-	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد (اسکناس)	۳۴۵,۷۸۹	۴۳۰,۸۱۶	۳۴۳,۵۳۶	۵۰۷,۰۹۸	۴۹۵,۶۱۸	۵۰۶,۲۵۴	۵۵۴,۴۰۱	۵۱۴,۹۹۹
بازار متشکل ارزی (حواله)	۲۷۶,۹۴۷	۳۰۷,۳۶۸	۲۷۳,۵۷۱	۳۷۹,۱۷۱	۳۷۶,۸۶۵	۳۷۸,۵۰۳	۳۹۶,۲۹۵	۳۸۲,۱۵۸
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۷,۶۶۳	۸,۶۰۰	۸,۶۰۰	۹,۰۸۱	۹,۸۱۱	۱۰,۳۳۲	۱۱,۱۲۸	۱۱,۱۲۸
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۲,۷۲۴	۳,۹۱۲	۳,۹۱۲	۳,۹۳۳	۵,۲۱۱	۶,۲۰۵	-	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	-۵۵۱	-۱,۹۸۶	-۱,۹۸۶	-۷۵۱	۷۷	-۲۲۷	-	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۵,۵۹۲	۶,۸۲۴	۶,۸۲۴	۵,۷۹۴	۴,۹۲۷	۴,۴۸۶	-	-
نقدینگی	۵۹,۰۵۶	۶۳,۳۷۷	۶۳,۳۷۷	۶۵,۸۶۰	۷۰,۹۹۱	۷۴,۹۸۰	۷۸,۷۷۷	۷۸,۷۷۷
حجم پول	۱۳,۹۰۸	۱۶,۲۹۷	۱۶,۲۹۷	۱۶,۹۴۷	۱۷,۹۱۳	۱۸,۰۱۴	-	-
سپرده‌های دیداری	۱۲,۸۹۱	۱۵,۰۷۱	۱۵,۰۷۱	۱۵,۷۴۸	۱۶,۶۷۸	۱۶,۷۴۶	-	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۴۵,۱۴۸	۴۷,۰۸۰	۴۷,۰۸۰	۴۸,۹۱۳	۵۳,۰۷۸	۵۶,۹۶۶	-	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۱,۴۹۶,۲۰۱	۱,۹۶۰,۴۵۷	۱,۹۶۰,۴۵۷	۲,۱۷۳,۸۹۳	۲,۱۲۱,۲۱۳	۲,۲۱۰,۲۱۷	۲,۱۹۵,۰۹۲	۲,۱۹۵,۰۹۲
شاخص مالی	۱,۴۴۷,۶۹۶	۱,۷۰۶,۲۸۷	۱,۷۰۶,۲۸۷	۲,۰۰۷,۹۷۰	۱,۹۰۳,۱۳۱	۱,۹۴۹,۵۶۴	۱,۹۱۷,۷۲۸	۱,۹۱۷,۷۲۸
شاخص صنعت	۱,۴۰۳,۵۴۱	۱,۸۶۷,۴۰۶	۱,۸۶۷,۴۰۶	۲,۰۵۲,۹۷۶	۲,۰۱۲,۰۵۷	۲,۱۰۱,۱۱۵	۲,۰۸۹,۹۸۹	۲,۰۸۹,۹۸۹
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۵۵,۳۷۹	۷۲,۵۶۲	۷۲,۵۶۲	۷۷,۸۹۴	۷۴,۴۸۵	۷۷,۱۵۴	۷۶,۱۶۹	۷۶,۱۶۹

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی ایران، مرکز آمار ایران و بورس اوراق بهادار تهران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

مقدمه

پرداخته شده است. بخش پنجم گزارش نیز تحولات متغیرهای پولی و اعتباری را به تفکیک پایه پولی، پول، شسبه پول و نقدینگی و همچنین خلاصه وضعیت دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی منتهی به دی‌ماه ۱۴۰۲ و وضعیت سپرده و تسهیلات بانکی را در پایان بهمن ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

با توجه به عدم انتشار اطلاعات رسمی از عملکرد بودجه دولت در سال ۱۴۰۲ در زمان تهیه این گزارش، عملکرد مالی دولت در این سال بر اساس داده‌های غیررسمی برآورد شده است. تحولات متغیرهای اصلی بازار سرمایه از جمله ارزش کل معاملات، حجم معاملات، تعداد دفعات معاملات و ارزش بازار به همراه نحوه تأمین مالی شرکت‌های بورسی در زمستان ۱۴۰۲ در هفتمین بخش گزارش نشان داده شده است. در بخش سایر تحولات نیز به بررسی اثرات افزایش دستمزد بر نرخ تورم پرداخته شده و نهایتاً بخش آخر نکات کلیدی این گزارش را به اختصار ارائه کرده است.

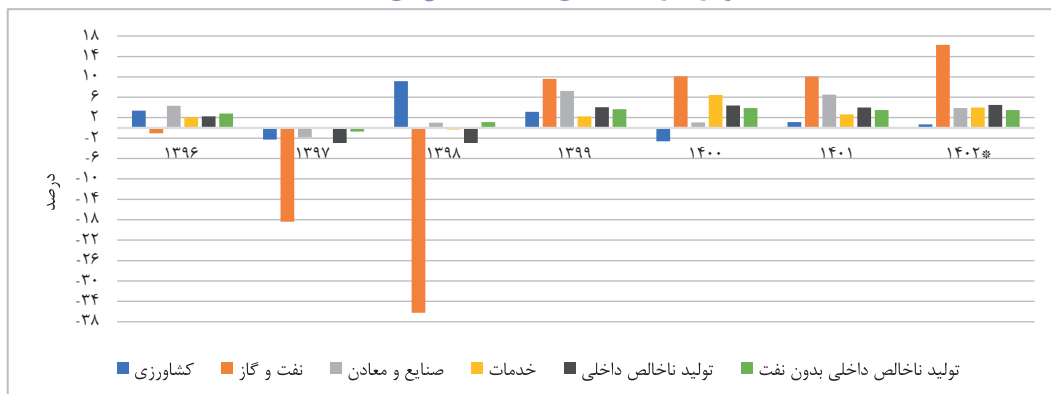
گزارش حاضر به بررسی آخرین تحولات اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌های مختلف می‌پردازد. در بخش واقعی، رشد و تغییرات فصلی تولید ناخالص داخلی در سه فصل نخست سال ۱۴۰۲ بر اساس گزارش‌های مرکز آمار ایران و بانک مرکزی ایران، تولید و قیمت نفت خام سنگین ایران تا بهمن ۱۴۰۲، تحولات بازار نیروی کار در زمستان ۱۴۰۲ و نهایتاً روند متغیرهای بخش مسکن در یازده ماه نخست ۱۴۰۲ بررسی شده است. تغییرات شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده به صورت ماهانه، نقطه‌به‌نقطه و سالانه در زمستان ۱۴۰۲ و همچنین روند تحولات شاخص قیمت تولیدکننده در یازده ماه نخست این سال در بخش قیمت‌ها و تورم مورد توجه قرار گرفته است. بخش سوم گزارش تحولات تراز پرداخت‌ها را در دو فصل نخست سال و روند واردات و صادرات گمرکی را برای کل سال ۱۴۰۲ پوشش داده است. در بخش چهارم به تحولات روزانه قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در زمستان ۱۴۰۲ در بازار آزاد و بازار متشکل ارزی

۱. بخش واقعی

سال ۱۴۰۲ مربوط به بخش خدمات با سهم از رشد ۲/۲ واحد درصدی بوده است. سهم از رشد بخش نفت نیز برای این مدت معادل ۱/۳ واحد درصد محاسبه شده، در حالی که این سهم در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ معادل ۰/۸ واحد درصد بوده است. رشد ۱۶/۳ درصدی بخش نفت در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ در حالی رقم خورده است که در مجموع سال ۱۴۰۱ نیز رشد قابل توجه ۱۰/۰ درصدی برای این بخش ثبت شده بود. باید توجه داشت که هیچ خبر رسمی از توافق سیاسی بین ایران و آمریکا منتشر نشده و به نظر می‌رسد افزایش صادرات نفت ایران در این مدت تا حدی ناشی از نیاز جهان به کنترل قیمت جهانی نفت بوده است. رشد اقتصادی بدون نفت در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل ۳/۵ درصد برآورد شده است. نمودار ۱ رشد اقتصادی را به تفکیک بخش‌های مختلف و نمودار ۲ سهم این بخش‌ها را از رشد اقتصادی در سال‌های اخیر بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی نشان می‌دهد.

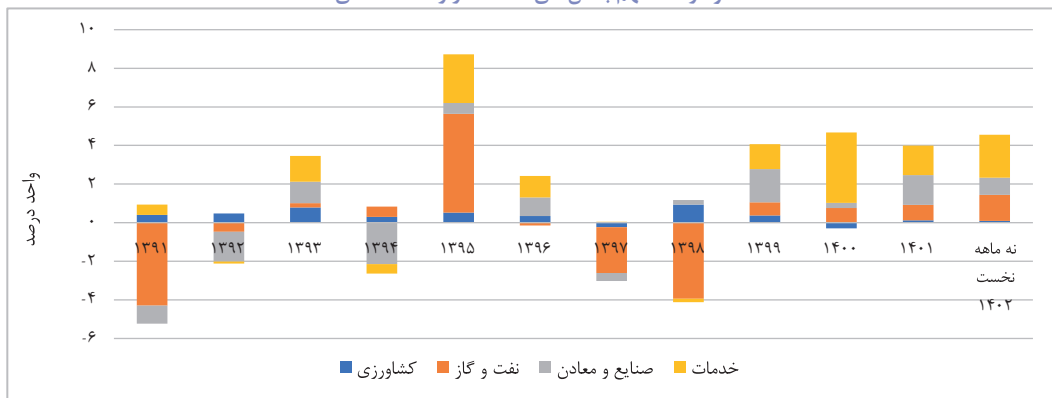
آخرین آمار منتشرشده حساب‌های ملی سال ۱۴۰۲ از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این یادداشت از رشد مثبت اقتصادی ۴/۵ درصدی در نه ماهه نخست این سال حکایت دارد. در این مدت همچون مدت مشابه سال گذشته، همه بخش‌های اصلی اقتصادی رشدی مثبت را تجربه کرده‌اند. در گزارش مرکز آمار نیز رشد مثبت اقتصادی ۶/۷ درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به ثبت رسیده است. باید توجه داشت که گزارش مرکز آمار به قیمت‌های بازار محاسبه شده و گزارش بانک مرکزی به قیمت پایه شده است. در عین حال تفاوت‌هایی در نحوه دسته‌بندی فعالیت‌های اقتصادی بین این دو گزارش وجود دارند. علاوه بر این، جهت محاسبه تولید به قیمت ثابت در گزارش بانک مرکزی سال پایه ۱۳۹۵ در نظر گرفته شده و در گزارش مرکز آمار ایران از سال پایه ۱۳۹۰ استفاده شده است. بر اساس گزارش بانک مرکزی، بخش عمده رشد اقتصادی در نه ماهه نخست

نمودار ۱- رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های مختلف

مأخذ: بانک مرکزی ایران
* داده‌های سال ۱۴۰۲ مربوط به نه ماهه نخست است.

نمودار ۲- سهم بخش‌های مختلف از رشد اقتصادی

مأخذ: بانک مرکزی ایران

مدت تجربه کرده‌اند. از سوی دیگر نرخ رشد اقتصادی گروه کشاورزی در گزارش بانک مرکزی مثبت ۰/۷ درصد و در گزارش مرکز آمار منفی ۲/۷ درصد در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ گزارش شده است. طبق گزارش بانک مرکزی، رشد مثبت این بخش ناشی از افزایش ۷/۵ درصدی تولید محصولات زراعی، رشد ۳/۹ درصدی تولید محصولات باغی و انبساط ۴/۵ درصدی تولید محصولات اصلی دامی بوده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی را در سه فصل ابتدایی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش بانک مرکزی نشان می‌دهد.

گروه صنایع و معادن در گزارش بانک مرکزی در نه ماهه نخست ۱۴۰۲ معادل ۳/۹ درصد رشد داشته است. تمام زیربخش‌های این گروه در این مدت رشد مثبت را تجربه کرده‌اند، اگرچه رشد زیربخش صنعت بیشترین (۴/۲ درصد) و رشد زیربخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه کمترین (۲/۲ درصد) بوده است.

گروه خدمات در گزارش بانک مرکزی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رشد ۴/۰ درصدی را ثبت کرده است. در این گروه زیرمجموعه اطلاعات و ارتباطات بیشترین رشد (۲۲/۸ درصد) و فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی کمترین رشد (منفی ۹/۳ درصد) را در همین

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد - واحد درصد)

سهم از رشد در نه ماهه نخست ۱۴۰۲	۱۴۰۲				۱۴۰۱			گروه کشاورزی	
	نه ماهه نخست	پاییز	تابستان	بهار	سال	پاییز	تابستان		بهار
۰/۱	۰/۷	۰/۶	۰/۱	۲/۰	۱/۱	۱/۱	۱/۱	۰/۸	۱/۹
۱/۳	۱۶/۳	۱۴/۵	۱۷/۸	۱۶/۵	۱۰/۰	۹/۴	۱۵/۴	۱۰/۵	۳/۵
۰/۹	۳/۹	۴/۱	۳/۶	۳/۹	۶/۵	۵/۶	۸/۲	۸/۵	۰/۰
۲/۲	۴/۰	۳/۶	۲/۸	۵/۸	۲/۷	۲/۶	۳/۰	۲/۴	۲/۳
-	۳/۵	۳/۳	۲/۴	۴/۹	۳/۵	۳/۱	۴/۱	۳/۵	۱/۷
۴/۵	۴/۵	۴/۳	۳/۶	۶/۰	۴/۰	۳/۶	۴/۹	۳/۹	۱/۹
									تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
									تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

شامل هزینه‌های تحقیق و توسعه، اکتشاف معادن، اشیاء گران‌بها و سایر اقلام می‌شود. رشد تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل ۷/۱ درصد بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ساختمان رشد ۲/۹ درصدی را تجربه کرده است. تشکیل سرمایه در دسته سایر نیز در این مدت کاهش ۱/۲ درصدی را به ثبت رسانده است.

عملکرد تجارت خارجی کشور در گزارش بانک مرکزی از افزایش قابل توجه صادرات کالاها و خدمات (رشد ۱۷/۹ درصدی) و افزایش کمتر واردات کالاها و خدمات (رشد ۵/۳ درصدی) در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ حکایت دارد. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

داده‌های مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهند که روند کاهشی مصرف بخش خصوصی که به افت مستمر رفاه خانوار منجر شده بود، از فصل چهارم سال ۱۳۹۹ متوقف شده و رشد مصرف بخش خصوصی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ نیز ادامه داشته است (۴/۲ درصد). در مقابل، رشد مصرف دولتی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل منفی ۱/۶ درصد عنوان شده است.

طبق گزارش بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رشد ۴/۵ درصدی را تجربه کرده است. تا بهار ۱۴۰۰ در گزارش‌های بانک مرکزی، تشکیل سرمایه به دو گروه ساختمان و ماشین‌آلات تقسیم‌بندی می‌شد، در حالی که پس از آن دسته سوم تحت عنوان «سایر تشکیل سرمایه» اضافه شده که

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۴۰۲			۱۴۰۱						
پاییز	تابستان	بهار	سال	نه ماهه نخست	پاییز	تابستان	بهار		
۴/۲	۰/۷	۴/۰	۸/۲	۸/۷	۷/۵	۱۰/۹	۵/۴	۶/۴	مصرف خصوصی
-۱/۶	-۶/۲	-۳/۰	۵/۳	-۳/۶	-۰/۵	۱۶/۲	-۹/۱	-۶/۵	مصرف دولتی
۴/۵	۴/۹	۶/۲	۱/۹	۶/۷	۷/۰	۱۵/۱	۶/۶	-۱/۴	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۷/۱	۷/۲	۱۱/۳	۱/۷	۱۵/۴	۱۷/۷	۲۴/۹	۱۱/۸	۱۵/۱	ماشین‌آلات
۲/۹	۳/۳	۳/۴	۱/۷	۱/۲	۰/۴	۶/۹	۳/۹	-۹/۴	ساختمان
-۱/۲	-۶/۲	-۴/۱	۷/۷	-۰/۴	۲/۹	۱۹/۵	۰/۷	-۸/۷	سایر
خالص صادرات کالاها و خدمات									
۱۷/۹	۱۲/۴	۲۸/۱	۱۴/۳	۸/۲	۹/۲	۱۳/۸	۶/۲	۷/۳	صادرات کالاها و خدمات
۵/۳	۱۰/۰	۴/۳	۱/۳	۷/۵	۹/۲	۰/۶	۱۳/۶	۱۴/۶	واردات کالاها و خدمات
۵/۰	۴/۷	۳/۹	۶/۵	۳/۸	۳/۲	۴/۱	۳/۲	۲/۲	تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

۲/۸ درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ قرار دارد که نزدیک به رشد ۳/۱ درصدی زیربخش ساختمان در همین مدت بر اساس گزارش بانک مرکزی است. در گزارش مرکز آمار، زیرگروه تأمین آب، برق و گاز طبیعی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ انقباض ۶/۰ درصدی را تجربه کرده و همین مسأله منجر به رشد منفی ۰/۵ درصدی گروه صنایع در این مدت شده است.

در گزارش مرکز آمار، بخش خدمات در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ با رشد ۷/۱ درصدی همراه بوده است. در این بین رشد زیربخش واسطه‌گری‌های مالی معادل ۱۹/۶ درصد عنوان شده، در حالی که رشد زیربخش فعالیت‌های مالی و بیمه (واسطه‌گری‌های مالی) در گزارش بانک مرکزی منفی ۰/۳ درصد برای نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ ثبت شده است. روند تغییرات مصرف خصوصی در گزارش مرکز آمار نیز مشابه بانک مرکزی است. در این گزارش مصرف خصوصی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ افزایش ۶/۱ درصدی را ثبت کرده است. همچنین رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ماشین‌آلات و ساختمان در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۶/۷ درصد و ۲/۸ درصد به روایت مرکز آمار بوده است.

می‌دهد. به این ترتیب تولید نفت خام کشور در نیمه دوم سال ۱۴۰۲ به بالاترین سطح خود از نیمه نخست سال ۱۳۹۷ به این سو رسیده است، اگرچه هنوز با رکورد ۲/۸ میلیون بشکه در روز در دوره پس از توافق هسته‌ای فاصله دارد. آمار صادرات نفتی در سال‌های اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی از آن منتشر نمی‌شود. با این حال صندوق بین‌المللی پول متوسط صادرات نفت خام ایران در سال ۲۰۲۳ را بیش از یک میلیون بشکه در روز برآورد کرده که نسبت به سال ۲۰۲۲ رشد ۱۲/۰ درصدی را نشان می‌دهد. منابع غیررسمی دیگر نیز صادرات بیش از یک میلیون بشکه در روز را برای سال ۲۰۲۳ گزارش کرده‌اند و این رقم در برخی از منابع غیررسمی به حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز می‌رسد. صادرات نفت ایران در سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز نیز رسیده بود. اما به مرور و به ویژه پس از روی کار آمدن دولت جدید در آمریکا و گسترش واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا و افزایش تقاضای جهانی نفت، این رقم بهبود یافت. جنگ روسیه و اوکراین و افزایش قیمت جهانی نفت نیز به افزایش حجم صادرات نفتی ایران (برای مقابله با افزایش بیشتر قیمت نفت) کمک کرده

از طرف دیگر و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ معادل ۶/۷ درصد رشد داشته است و رشد اقتصادی بدون نفت در این مدت ۴/۲ درصد عنوان شده است. در گزارش مرکز آمار، بخش استخراج نفت و گاز طبیعی (به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های گروه صنعت) که از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ همواره رشد مثبت اما کمتر از ۱۰ درصد داشته، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رشد قابل توجه ۲۲/۴ درصدی را تجربه کرده تا سهم ۳/۰ واحد درصدی از رشد اقتصادی داشته باشد. به عبارت دیگر طبق گزارش بانک مرکزی کمتر از یک سوم رشد اقتصادی مرهون بخش نفت بوده، در حالی که طبق گزارش مرکز آمار، این سهم به حدود یک دوم نزدیک است. در این زمینه البته باید به تفاوت دسته‌بندی و نحوه محاسبه این دو نهاد نیز توجه داشت.

در گزارش مرکز آمار گروه صنعت شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود و بیشترین رشد در بین زیرمجموعه‌های این گروه در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ مربوط به همین زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی است. پس از این زیربخش، زیربخش ساختمان با رشد

بخش نفت

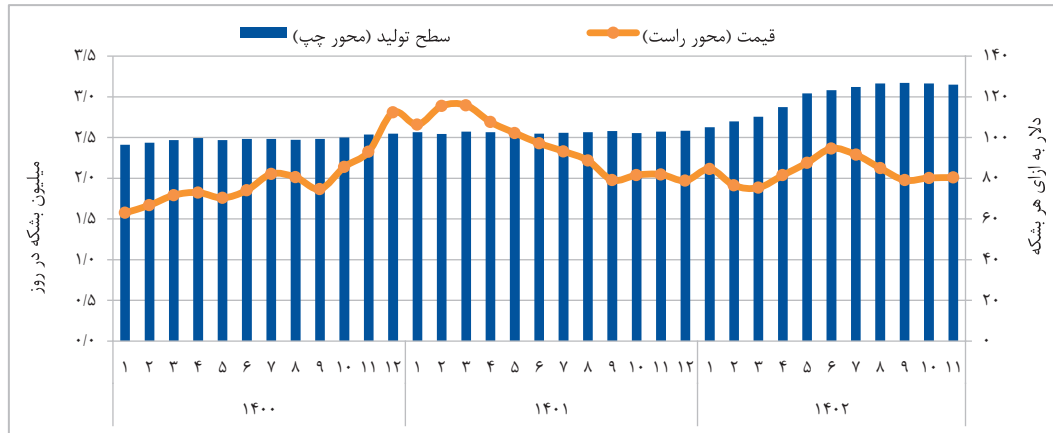
بخش نفت که در پی شرایط خاص تحریمی ایران، تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ تا اواخر سال ۱۳۹۹ سهم کم‌رنگی از ارزش افزوده ایجادشده در کشور داشت، با روی کار آمدن رییس‌جمهور بایدن در آمریکا و افزایش قیمت جهانی نفت، به تدریج سهم خود را افزایش داد. بر اساس گزارش مقدماتی بانک مرکزی، در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲، سهم گروه نفت و گاز از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری به رقم ۸/۶ درصد رسیده که اگرچه نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش ۳/۶ واحد درصدی را نشان می‌دهد، اما از سهم‌های ۷/۰ درصدی و ۲/۷ درصدی این بخش به ترتیب در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹ به مراتب بیشتر است. شایان ذکر است که سهم گروه نفت و گاز از تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۴/۵ درصد، ۱۳/۵ درصد و ۶/۳ درصد بوده است.

انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه فوریه ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۲)، به ۳/۱ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل رشد ۲۲/۳ درصدی را نشان

گزارش اوپک، قیمت نفت سنگین ایران که در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۵۷/۵ دلار به ازای هر بشکه بود، در سال ۲۰۲۲ به حدود ۱۰۱/۸ دلار در هر بشکه افزایش یافت، اگرچه در سال ۲۰۲۳ با کاهشی ۱۹/۷ درصدی به متوسط ۸۱/۷ دلار در هر بشکه تنزل یافت. قیمت نفت سنگین ایران در ماه فوریه سال ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۲) معادل ۸۰/۳ دلار به ازای هر بشکه بوده است. نمودار ۳ قیمت و تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۴۰۰ به این سو نشان می‌دهد.

است. با این حال خریدار عمده نفت ایران چین است و فارغ از دریافت تخفیف قابل توجه در قیمت نفت ایران، نحوه پرداخت وجوه مربوطه نیز چندان مشخص نیست. قیمت نفت خام سنگین ایران که در طول سال ۱۳۹۸ عمدتاً بیش از ۶۰ دلار به ازای هر بشکه بود، در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و افت تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و حتی در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق

نمودار ۳- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

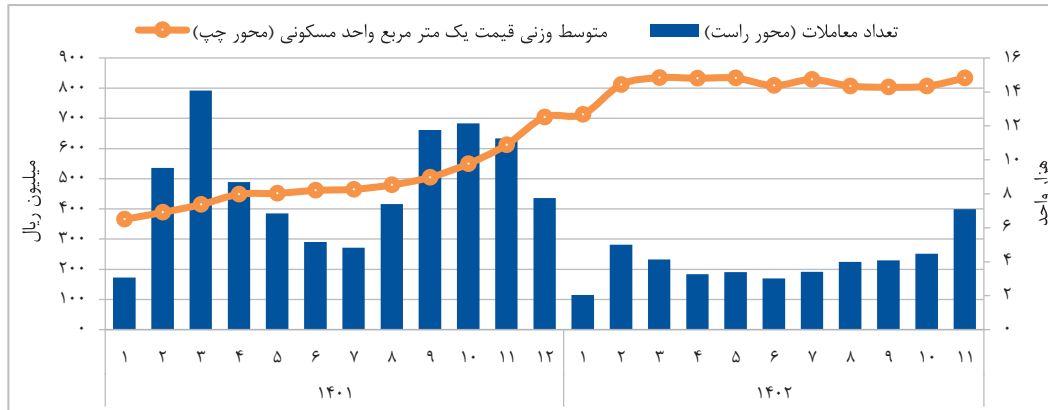
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

بخش مسکن

قبل از آن ۳/۸ درصد افزایش و نسبت به اسفند سال ۱۴۰۱ حدود ۲۴/۸ درصد افزایش یافته است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، متوسط ماهانه حجم معاملات ملکی شهر تهران از ۸ هزار و ۶۱۳ واحد مسکونی معامله‌شده در یازده ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۱، با ۵۳/۷ درصد کاهش به ۳ هزار و ۹۸۸ واحد مسکونی معامله‌شده در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رسید. در بهمن سال ۱۴۰۲ تعداد ۷ هزار و ۹۳ واحد مسکونی در شهر تهران معامله‌شده که نسبت به ماه گذشته آن ۵۸/۸ درصد افزایش و نسبت به بهمن سال ۱۴۰۱ حدود ۳۷/۰ درصد کاهش یافته است. نمودار ۴ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات مسکن در شهر تهران در سال‌های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۲ را بر اساس گزارش‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد.

طبق آخرین آمار منتشر شده توسط مرکز آمار ایران، متوسط وزنی^۱ قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله‌شده^۲ از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی شهر تهران از ۶۱۲/۰ میلیون ریال در بهمن سال ۱۴۰۱ با ۳۶/۱ درصد افزایش به ۸۳۳/۱ میلیون ریال در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ رسید. در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲، در بین مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران، بیشترین متوسط وزنی قیمت یک متر مربع زیربنای مسکونی معامله‌شده با ۱,۷۰۴/۷ میلیون ریال به منطقه ۱ و کمترین آن با ۴۵۳/۱ میلیون ریال به منطقه ۱۸ تعلق داشت. همچنین بر اساس آخرین آمار منتشر شده توسط بانک مرکزی، در اسفندماه سال ۱۴۰۲، متوسط قیمت خرید و فروش یک متر مربع واحد مسکونی معامله‌شده در شهر تهران ۸۱۴/۴ میلیون ریال بود که نسبت به ماه

نمودار ۴- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط وزنی ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

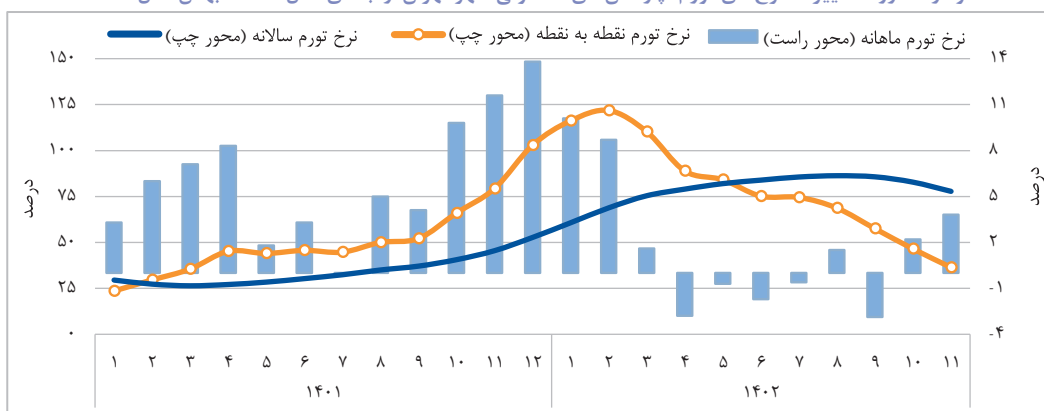
۱. متوسط وزنی در سطح منطقه از تقسیم مجموع ارزش املاک فروخته به مجموع مساحت املاک فروخته محاسبه می‌شود و در سطح کل شهر تهران از وزن منطقه‌ای جهت از بین بردن اثر حجم معاملات نامتوازن در مناطق مختلف استفاده شده است.
 ۲. صرفاً معاملات ثبت‌شده در سامانه ثبت املاک و مستغلات کشور را در بر می‌گیرد و معاملاتی که در سامانه ثبت نشده‌اند را پوشش نمی‌دهد.

افزایش داشته است. نرخ تورم ماهانه قیمت آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ درحالی‌که به ۳/۸ درصد رسیده است که از اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۲ همواره کمتر از این نرخ بوده است. نرخ تورم نقطه به نقطه آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران که در اردیبهشت سال ۱۴۰۲ به ۱۲۱/۸ درصد رسیده بود، پس از آن وارد روندی کاهشی شد و در بهمن‌ماه ۱۴۰۲ رقم ۳۶/۴ درصد را ثبت کرد. نرخ تورم سالانه آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران که در پایان بهمن سال ۱۴۰۱ به رقم ۴۵/۴ درصد رسیده بود، پس از روندی افزایشی در آبان‌ماه سال ۱۴۰۲ به نرخ ۸۶/۳ درصد رسید و پس از آن روند تورم سالانه کاهشی شد و در پایان بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ به نرخ ۷۷/۸ درصد رسید. نمودار ۵ روند تغییرات نرخ‌های تورم آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران را از ابتدای سال ۱۴۰۱ تا پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۲ به تصویر می‌کشد.

شاخص قیمت آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران در گزارش مرکز آمار ایران با استفاده از اطلاعات ثبتی سامانه املاک و مستغلات کشور و به روش «هدنیک» محاسبه شده است. شاخص قیمت مسکن نسبت به متوسط قیمت مسکن، تغییرات قیمت‌ها را بهتر نشان می‌دهد. از آنجایی‌که مشخصات و کیفیت واحدهای مسکونی فروخته در دوره‌های مختلف در محاسبه متوسط قیمت قابل شناسایی نیستند، از شاخص قیمت مسکن به عنوان معیاری مناسب‌تر استفاده می‌شود. بنابراین به دلیل این‌که شاخص قیمت مسکن تغییرات کیفیت در طول دوره‌های مختلف را از بین می‌برد، بسیار دقیق‌تر از روش متوسط قیمت مسکن است. بر اساس آخرین آمار منتشرشده از سوی مرکز آمار ایران، در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ نرخ تورم ماهانه قیمت آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران حدود ۳/۸ درصد بوده است که در مقایسه با ماه قبل از آن ۱/۶ واحد درصد

نمودار ۵- روند تغییرات نرخ‌های تورم آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران از ابتدای سال ۱۴۰۱ تا بهمن سال ۱۴۰۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

نیروی کار

هزار نفر مرد و ۱۸۱/۴ هزار نفر زن بوده‌اند. به این ترتیب نسبت اشتغال در میان مردان و زنان در سن کار به ترتیب با بهبود ۱/۱ واحد درصدی و ۰/۴ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱، به ۶۳/۱ درصد و ۱۱/۶ درصد رسیده است. در مجموع نسبت اشتغال با افزایش ۰/۷ واحد درصدی نسبت به زمستان ۱۴۰۱ به ۳۷/۳ درصد بالغ شده است. افزون بر این، از جمعیت ۲/۳ میلیون نفری بیکاران کشور در زمستان سال ۱۴۰۲، ۱/۵ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۵/۷ درصد محاسبه شده است که نسبت به زمستان سال ۱۴۰۱، کاهش ۱/۷ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین ۸۸۴/۹ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۱/۶ درصدی برای این گروه است. این رقم برای مردان و زنان تحصیل کرده به ترتیب برابر ۷/۷ درصد و ۲۰/۲ درصد بوده که نسبت به زمستان سال ۱۴۰۱ کاهش به ترتیب ۱/۵ واحد درصدی و ۰/۷ واحد درصدی را نشان می‌دهد. در زمستان ۱۴۰۲ سهم بیکاری افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل بیکاری کشور به حدود ۳۹/۰ درصد رسیده است که نسبت به زمستان سال ۱۴۰۱ افزایش حدود ۱/۸ واحد درصدی داشته است. از ۸۸۴/۹ هزار نفر دارای تحصیلات عالی بیکار در فصل زمستان سال ۱۴۰۲، ۴۵/۲ درصد را مردان و ۵۴/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار، در زمستان ۱۴۰۲ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۱/۱ واحد درصدی و افزایش ۱/۰ واحد درصدی، به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱ و فصل پاییز سال ۱۴۰۲، به ۸/۶ درصد رسیده است. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۸/۶ درصد را در این فصل ثبت کرده است که نسبت به فصل مشابه سال گذشته کاهش ۰/۹ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین سایر شاخص‌های بازار کار مثل مشارکت اقتصادی، نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، در طول این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل بهبود نشان می‌دهند.

در زمستان ۱۴۰۲ نرخ بیکاری برای مردان ۷/۱ درصد و برای زنان ۱۵/۶ درصد گزارش شده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱، نرخ بیکاری برای مردان و زنان به ترتیب ۱/۴ واحد درصد و ۰/۱ واحد درصد کاهش داشته است. در واقع در این مدت حدود ۷۵۷/۱ هزار نفر به جمعیت شاغلین اضافه شده و نرخ بیکاری با کاهش ۱/۱ واحد درصدی از ۹/۷ درصد در زمستان سال ۱۴۰۱ به ۸/۶ درصد در زمستان سال ۱۴۰۲ رسیده است. از کل تعداد شاغلین اضافه‌شده در زمستان سال ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱، معادل ۵۷۵/۷

نفری زنان مایل به کار نیز تنها حدود ۳/۸ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل شده‌اند. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، پس از مدت‌ها بر جمعیت زنان فعال افزوده شد، در حالی که در سال‌های قبل از آن به طور مستمر بر جمعیت زنان در سن کار افزوده شده و از جمعیت زنان فعال کاسته شده بود. در بهار سال ۱۳۹۷ حدود ۵/۶ میلیون نفر از زنان کشورمان توان و تمایل به انجام کار داشتند، در حالی که این رقم در زمستان سال ۱۴۰۰ به ۴/۱ میلیون نفر تنزل یافته بود. در سال ۱۴۰۱، روند جمعیت زنان فعال در بازار کار صعودی شد و به حدود ۴/۳ میلیون نفر رسید. همچنین در سال ۱۴۰۲ روند مذکور تداوم یافته و در زمستان سال ۱۴۰۲، جمعیت زنان فعال به حدود ۴/۵ میلیون نفر بالغ شده است.

از حدود ۲۴/۲ میلیون نفر شاغل در زمستان ۱۴۰۲، ۵۳/۶ درصد از آنها در بخش خدمات، ۳۳/۵ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۲/۹ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در زمستان ۱۴۰۲ حدود ۲/۰ میلیون نفر معادل ۸/۶ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۰/۹ واحد درصد نسبت به زمستان سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. جدول ۳ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در زمستان ۱۴۰۲ با فصل مشابه سال ۱۴۰۱ مقایسه می‌کند.

بالتر بودن آمار بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل دانشگاهی در مقایسه با متوسط کل جمعیت نشان می‌دهد که ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی نه تنها ورود به بازار کار را تسهیل نکرده، بلکه متناسب و سازگار با ظرفیت بازار کار نبوده و حتی احتمالاً جذب فارغ‌التحصیلان را سخت‌تر کرده است. با این حال و در پی افزایش سهم جمعیتی افراد دارای تحصیلات دانشگاهی، در زمستان سال ۱۴۰۲، سهم این افراد از کل شاغلان با افزایش ۰/۴ واحد درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل به ۲۷/۸ درصد بالغ شده است.

علاوه بر این، در زمستان سال ۱۴۰۲ نسبت به دوره مشابه سال قبل، در مجموع ۷۶۷/۴ هزار نفر به جمعیت در سن کار افزوده شده است که سهم مردان و زنان از این مقدار به ترتیب ۴۹/۹ درصد (۳۷۱/۲ هزار نفر) و ۵۰/۱ درصد (۳۹۶/۱ هزار نفر) بوده است. همچنین در زمستان سال ۱۴۰۲ در مقایسه با زمستان سال ۱۴۰۱، حدود ۵۰۰/۱ هزار نفر به جمعیت فعال اضافه شده است که حدود ۶۵/۲ درصد از جمعیت اضافه‌شده در سن کار را پوشش می‌دهد. در این میان، ۲۹۱/۹ هزار نفر از آنها (معادل ۵۸/۴ درصد از کل جمعیت فعال اضافه‌شده ۱۵ ساله و بیشتر) مرد و مابقی زن بوده‌اند. بر این اساس، از کل جمعیت در سن کار کشور در فصل زمستان سال ۱۴۰۲، معادل ۴۰/۸ درصد فعال بوده‌اند که افزایش ۰/۳ واحد درصدی نرخ مشارکت را در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد. با این حال این نرخ برای زنان تنها ۱۳/۸ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۵ میلیون

جدول ۳- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

	زمستان ۱۴۰۲			زمستان ۱۴۰۱			
	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۸/۰	۴۰/۸	۱۳/۸	۶۷/۸	۴۰/۵	۱۳/۳	نرخ (درصد)
	۲۲/۰	۲۶/۵	۴/۳	۲۱/۷	۲۶/۰	۴/۳	تعداد (میلیون نفر)
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۳/۱	۳۷/۳	۱۱/۲	۶۲/۰	۳۶/۶	۱۱/۲	نسبت (درصد)
	۲۰/۴	۲۴/۲	۳/۶	۱۹/۸	۲۳/۴	۳/۶	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۷/۱	۸/۶	۱۵/۷	۸/۵	۹/۷	۱۵/۷	نرخ (درصد)
	۱/۶	۲/۳	۰/۷	۱/۹	۲/۵	۰/۷	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله	۱۲/۷	۱۵/۷	۲۷/۷	۱۴/۹	۱۷/۴	۲۷/۱	نرخ (درصد)
	۱/۰	۱/۵	۰/۵	۱/۲	۱/۷	۰/۵	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی	۷/۷	۱۱/۶	۲۰/۹	۹/۲	۱۲/۸	۲۰/۲	نرخ (درصد)
	۰/۴	۰/۹	۰/۵	۰/۵	۰/۹	۰/۵	تعداد (میلیون نفر)
سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)	۹/۴	۸/۶	۳/۸	۱۰/۵	۹/۵	۴/۱	
	۳۲/۴	۶۴/۸	۳۲/۱	۳۲/۰	۶۴/۱	۳۲/۵	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در زمستان ۱۴۰۲

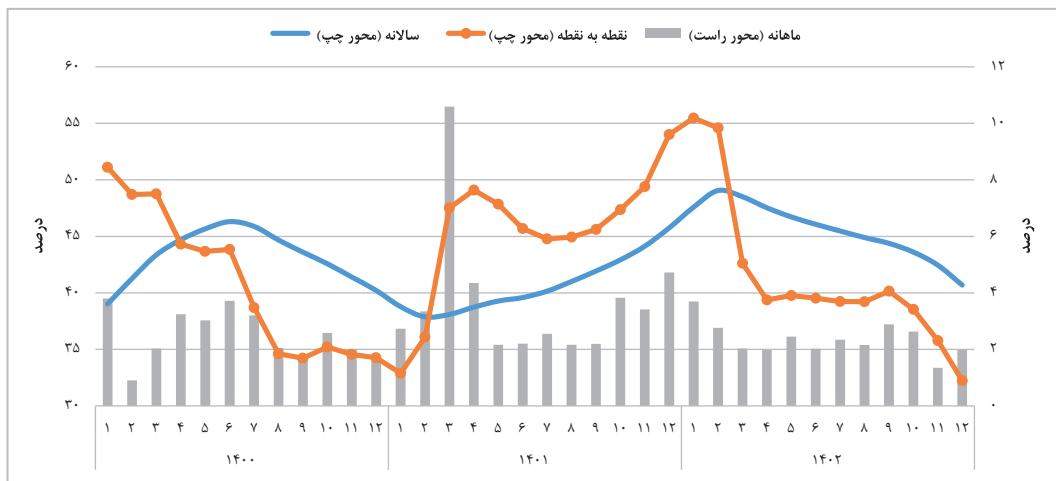
۲. قیمت‌ها و تورم

پاییز و زمستان نهایتاً در پایان اسفند ۱۴۰۲ به ۴۰/۷ درصد رسید. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه نیز که در آذرماه به ۴۰/۲ درصد افزایش یافته بود وارد روندی کاهشی شد و زمستان ۱۴۰۲ را با ۳۲/۳ درصد به پایان رساند. نمودار ۶ روند تغییرات نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا پایان ۱۴۰۲ به تصویر می‌کشد.

براساس آخرین آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران^۳، نرخ تورم سالانه که در پایان اسفند ۱۴۰۱ به رقم ۴۵/۸ درصد رسیده بود، تا پایان اردیبهشت سال ۱۴۰۲ نیز به روند افزایشی خود ادامه داد و نهایتاً رقم ۴۹/۱ درصد را ثبت کرد. این روند افزایشی از آن ماه به بعد معکوس شد و نرخ تورم دوازده‌ماهه مصرف‌کننده با ادامه روند کاهشی خود در

۳. تا بهمن ۱۴۰۱ بانک مرکزی نیز اقدام به انتشار آمار شاخص قیمت مصرف‌کننده می‌کرد اما از آن زمان به بعد، مرکز آمار ایران تنها مرجع رسمی انتشار این داده است.

نمودار ۶- روند تغییرات نرخ‌های تورم مصرف‌کننده از ابتدای ۱۴۰۰ تا پایان ۱۴۰۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های قیمت، شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور

کالاها و خدمات موجود در سبد مصرفی خانوارهای کشور در اسفند ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که نرخ تورم سالانه گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» که دارای بیشترین ضریب اهمیت (۳۶/۱۱ درصد) در سبد مصرفی است، در سه ماه پایانی ۱۴۰۲ با شیب ملایمی افزایش یافته و از ۳۸/۷ درصد در دی‌ماه به ۳۹/۲ درصد در اسفند ۱۴۰۲ رسیده است. نرخ تورم نقطه به نقطه در این گروه نیز مشابه نرخ تورم سالانه روندی افزایش را در زمستان ۱۴۰۲ طی کرده است. در مقابل نرخ تورم ماهانه این گروه در مدت مشابه روند کاهشی داشته و از ۳/۰ درصد در ماه اول زمستان به ۲/۴ درصد در پایان آن فصل رسیده است. «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» به عنوان دومین گروه اصلی در سبد مصرفی از نظر ضریب اهمیت (۲۸/۸۲ درصد)، روند متفاوتی را نسبت به گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» داشته، به گونه‌ای که طول دوره مورد بررسی نرخ تورم سالانه در این گروه از ۴۸/۱ درصد در دی‌ماه با روند نزولی مستمر به ۴۱/۲ درصد و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه آن نیز از ۳۸/۶ درصد در ماه اول زمستان به ۲۵/۰ درصد در پایان آن فصل فرو افتاده است. نرخ تورم ماهانه در این گروه در بهمن ۱۴۰۲ به منفی ۰/۵ درصد رسید، اما در اسفند ۱۴۰۲ تغییر جهت داده و رقم ۱/۶ درصد را ثبت کرده است، اگرچه همچنان نسبت به ابتدای زمستان رقم کمتری است. با توجه به وزن بالای این دو گروه در سبد مصرفی، از ۴۰/۷ درصد تورم سالانه اسفند ۱۴۰۲، حدود ۱۲/۹ واحد درصد مربوط به گروه اول و ۱۳/۹ واحد درصد مربوط به گروه دوم است که نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از تورم مصرف‌کننده متعلق به این دو گروه بوده است. وزن بالای این دو گروه در سبد مصرفی خانوار از یک سو و شدت رشد شاخص قیمت آنها از سوی دیگر در دوره مورد بررسی به معنی کاهش سطح رفاه و کیفیت زندگی در طبقات پایین جامعه در دوره یک‌ساله منتهی به اسفند ۱۴۰۲ است. بررسی ضرایب اهمیت گروه‌های موجود در سبد کالاها و خدمات مصرفی نشان می‌دهد دو گروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» در دهک‌های اول، دوم و سوم جامعه در مجموع دارای ضرایب اهمیت به ترتیب ۸۰/۷، ۷۵/۲ و ۷۲/۸ درصدی‌اند و تورم قابل توجه در دو گروه یادشده، سطح زندگی این سه دهک پایین را نسبت به سایر دهک‌ها با شدت بیشتری تحت تأثیر قرار داده است. جدول ۴ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را به تفکیک دوازده گروه اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی به همراه ضریب اهمیت هر یک از گروه‌ها آرایه می‌کند.

نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه که در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ روندی کاهشی را طی می‌کردند، در پی حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاها اساسی از خرداد ۱۴۰۱ به این سو، وارد روندی افزایشی شدند و این روند تا ماه‌های آغازین سال ۱۴۰۲ نیز به قوت خود باقی بود. نرخ تورم نقطه به نقطه در فروردین ۱۴۰۲ به ۵۵/۵ درصد - بالاترین رقم از ابتدای سال ۱۴۰۰ - رسید، اگرچه پس از آن با تخلیه اثر شوک حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی، این نرخ کاهش یافت و تا حدودی به ثبات رسید. این نرخ در سه ماه زمستان ۱۴۰۲ با شیب قابل ملاحظه‌ای کاهش یافت و در اسفند این سال به کمترین سطح خود در دو سال گذشته (۳۲/۳ درصد) رسید. نرخ تورم ماهانه در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به پاییز ۱۴۰۲ و همچنین فصل مشابه سال قبل از آن به طور متوسط در سطح پایین‌تری قرار داشت و در بهمن‌ماه ۱۴۰۲ نیز به ۱/۳ درصد رسید که کمترین نرخ تورم ماهانه در دو سال اخیر بوده است. کاهش نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را می‌توان تا حدی به کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها نسبت داد. بر اساس جدیدترین آمار منتشر شده از سوی بانک مرکزی، نرخ رشد نقطه‌به‌نقطه نقدینگی در پایان اسفند ۱۴۰۲ به ۲۴/۳ درصد رسید که از نرخ‌های رشد این متغیر در پایان ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به مراتب پایین‌تر و نشانگر موفقیت نسبی این نهاد سیاست‌گذار در کنترل رشد نقدینگی بوده است.

آخرین آمار منتشرشده از سوی مرکز آمار ایران در مورد نرخ تورم تولیدکننده در زمان نگارش این گزارش سه فصل نخست سال ۱۴۰۲ را در بر می‌گیرد. این نرخ به عنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر نرخ تورم مصرف‌کننده که از آن به عنوان متغیر پیشران تورم مصرف‌کننده نیز یاد می‌شود، از تابستان سال ۱۴۰۰ تا اواخر سال ۱۴۰۱ روندی کاهشی داشت، حال آن که در نه‌ماه نخست ۱۴۰۲ شاهد تغییرات قابل توجهی نبوده است. آمار منتشرشده همین شاخص از سوی بانک مرکزی ایران برای یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ نیز اگرچه از نظر مقداری با آمار متناظر مرکز آمار ایران تفاوت دارد، اما براساس آمار بانک مرکزی نیز نرخ تورم سالانه تولیدکننده در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ شاهد نوسانات شدیدی نبوده و در ادامه روند نزولی کم نوسان خود در بهمن‌ماه ۱۴۰۲ به ۲۴/۰ درصد رسیده است. با در نظر گرفتن ثبات نسبی نرخ تورم تولیدکننده، ثبات نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های پیش رو دور از ذهن نخواهد بود. بررسی شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه

جدول ۴- نرخ تورم سبب کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در اسفند ۱۴۰۲ (درصد)

شاخص کل	گروه	ضریب اهمیت	ماهانه	نقطه به نقطه	نرخ تورم	دوازده ماهه
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۱۰۰/۰۰	۲/۰	۳۲/۳	۴۰/۷	۳۹/۲	۴۱/۲
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۸/۸۲	۱/۶	۲۵/۰	۴۱/۲	۴۱/۲	۴۱/۲
حمل و نقل	۸/۹۳	۲/۷	۲۴/۳	۴۱/۹	۴۱/۹	۴۱/۹
بهداشت و درمان	۶/۶۸	۰/۵	۳۱/۱	۴۲/۹	۴۲/۹	۴۲/۹
پوشاک و کفش	۴/۵۲	۳/۳	۳۸/۶	۴۷/۲	۴۷/۲	۴۷/۲
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۴۲	۳/۰	۳۴/۸	۴۰/۶	۴۰/۶	۴۰/۶
میلان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۴/۴۰	۲/۰	۲۹/۷	۳۶/۷	۳۶/۷	۳۶/۷
ارتباطات	۲/۴۱	۱/۰	۱۷/۸	۱۹/۸	۱۹/۸	۱۹/۸
هتل و رستوران	۱/۳۵	۱/۸	۴۹/۰	۵۹/۸	۵۹/۸	۵۹/۸
آموزش	۰/۸۸	۰/۰	۴۱/۴	۳۷/۴	۳۷/۴	۳۷/۴
تفریح و فرهنگ	۰/۸۷	۱/۲	۳۶/۴	۴۳/۷	۴۳/۷	۴۳/۷
دخانیات	۰/۶۲	۱/۶	۳۷/۸	۴۲/۱	۴۲/۱	۴۲/۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، اسفند ۱۴۰۲

آخرین آمار نرخ‌های تورم به تفکیک استان‌های کشور نشان می‌دهد که استان یزد دارای بالاترین نرخ تورم دوازده‌ماهه معادل ۵۰/۴ درصد و استان سیستان و بلوچستان دارای کمترین نرخ تورم دوازده‌ماهه معادل

۳۵/۹ درصد در اسفند ۱۴۰۲ بوده است. همچنین نرخ تورم سالانه منتهی به اسفند ۱۴۰۲ در مناطق شهری ۴۰/۷ درصد و در مناطق روستایی ۴۰/۶ درصد بوده که هر دو نسبت به پایان فصل قبل کاهش داشته‌اند.

۳. تراز پرداخت‌ها

بیشتر از مدت مشابه سال ۱۴۰۱ رقم خورده است. ارزش واردات کالا در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل ۳۷/۰ میلیارد دلار و ۸/۷ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۴۰۱ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با کاهش ۴/۶ درصدی به ۴۸/۳ میلیارد دلار تنزل یافته است. در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲، ارزش صادرات نفتی با کاهش ۴/۳ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۲۸/۱ میلیارد دلار و ارزش صادرات غیرنفتی با ۴/۹ درصد کاهش به ۲۰/۲ میلیارد دلار رسیده است. کاهش در ارزش صادرات غیرنفتی ایران، عمدتاً متأثر از کاهش قیمت جهانی محصولات صادراتی ایران، همچون محصولات فولادی و پتروشیمی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه سال گذشته است.

در نتیجه این تحولات، مزاد تراز بازرگانی نفتی در مقایسه با مدت مشابه سال قبل حدود ۵/۰ درصد کمتر شده و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با ۳۰/۱ درصد افزایش به ۱۶/۶ میلیارد دلار در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ بالغ شده است. تراز بازرگانی نفتی ایران به دلیل واردات ناچیز گاز و فرآورده‌های نفتی در مقابل صادرات بالای نفت و گاز، همواره مثبت بوده است. از سوی دیگر، سهم صادرات نفتی از کل صادرات کالایی کشور در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ با افزایش ۰/۲ واحد درصدی به ۵۸/۲ درصد رسیده است. کسری حساب‌های خدمات و درآمد نیز در این مدت به ترتیب ۱۵/۱ درصد و ۳۰/۷ درصد بیشتر شده و به ترتیب به ۳/۹ میلیارد دلار و ۳۸۲ میلیون دلار رسیده است. جدول ۵ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، مربوط به شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ است. موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل ۱/۰ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در مدت مشابه سال ۱۴۰۱ این رقم معادل ۲/۴ میلیارد دلار گزارش شده بود.

بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو مزاد ۱۳/۴ میلیارد دلاری حساب جاری در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۱ با ۴۷/۵ درصد کاهش به مزاد ۷/۰ میلیارد دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۲ تبدیل شده و از سوی دیگر، کسری خالص حساب سرمایه از ۱۲/۸ میلیارد دلار در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۱ به ۱۵/۴ میلیارد دلار در مدت مشابه سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در بازه زمانی مذکور با افزایش قابل توجه از مثبت ۱/۹ میلیارد دلار با ۳۹۴/۸ درصد افزایش به مثبت ۹/۴ میلیارد دلار رسیده است. حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با کاهش قابل توجه از ۱۶/۷ میلیارد دلار در مدت مشابه سال قبل به ۱۱/۴ میلیارد دلار در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رسیده است. در مجموع، تجارت کالایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در این مدت حدود ۰/۸ درصد

جدول ۵- موازنه پرداخت‌ها در شش ماهه نخست سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیارد دلار)

درصد تغییر	شش ماهه نخست ۱۴۰۲	شش ماهه نخست ۱۴۰۱	
-۴۷/۵	۷/۰	۱۳/۴	حساب جاری
-۳۱/۸	۱۱/۴	۱۶/۷	حساب کالا
-۴/۶	۴۸/۳	۵۰/۷	صادرات کالا (فوب)
-۴/۳	۲۸/۱	۲۹/۴	صادرات نفتی
-۴/۹	۲۰/۲	۲۱/۳	صادرات غیرنفتی
۸/۷	۳۷/۰	۳۴/۰	واردات کالا (فوب)
-	۰/۲	۰/۰	گاز و فرآورده‌های نفتی
۸/۲	۳۶/۸	۳۴/۰	سایر کالاها
۱۵/۱	-۳/۹	-۳/۴	حساب خدمات
۳۰۰/۷	-۰/۴	-۰/۱	حساب درآمد
-	۰/۰	۰/۲	حساب انتقالات جاری
۱۹/۷	-۱۵/۴	-۱۲/۸	خالص حساب سرمایه
۳۹۴/۸	۹/۴	۱/۹	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۵۶/۸	۱/۰	۲/۴	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

کلای وارداتی بیش از چهار برابر متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی کشور است. یکی از دلایل پایین بودن متوسط قیمت کالاهای صادراتی نسبت به متوسط قیمت کالاهای وارداتی، صادرات کالاهای با ارزش افزوده پایین خام یا نیمه‌خام در کشور است. از آنجایی که برای تولید این کالاها فناوری بالایی به کار گرفته نشده، توان رقابت‌پذیری آنها در بازارهای بین‌المللی اندک و عمدتاً وابسته به هزینه‌های پایین‌تر منابع طبیعی و انسانی است. البته سیاست‌های ارزی کشور نیز تشویق‌کننده کم‌اظهاری در صادرات و بیش‌اظهاری در واردات بوده است. همچنین، شرایط بین‌المللی منجر به آرایه تخفیف در قیمت کالاهای صادراتی کشور شده است. از طرف دیگر، نسبت تمرکز بالا در مقاصد صادراتی، محدودیت‌هایی را در توسعه صادرات ایجاد کرده و به تبع آن، علاوه بر عدم امکان بهره‌مندی از مزایای تجارت با سایر کشورها، آسیب‌پذیری درآمدهای صادراتی کشور نسبت به تحولات سیاسی و اقتصادی شرکای تجاری افزایش یافته است.

بر اساس آمارهای گمرک ایران، سه قلم عمده کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۲ شامل ذرت دامی، گوشی تلفن همراه و شمش طلا بوده است. در این مدت ۲ میلیارد و ۷۸۳ میلیون دلار ذرت دامی، ۲ میلیارد و ۹۰۶ میلیون دلار گوشی تلفن همراه و یک میلیارد و ۹۳۶ میلیون دلار شمش طلا وارد کشور شده است. از سوی دیگر، سه قلم عمده کالاهای صادراتی در سال ۱۴۰۲ شامل گاز طبیعی مایع‌شده با ۳ میلیارد و ۹۰ میلیون دلار، پروپان مایع‌شده با ۳ میلیارد و ۶۲ میلیون دلار و قیر نفت با ۲ میلیارد و ۱۹۷ میلیون دلار بوده است. آمار تجارت خارجی کشور در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در جدول ۶ آمده است.

بر اساس آمارهای گمرک، در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۳۶/۴ میلیون تن کالا (بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی) به ارزش تقریبی ۴۹/۳ میلیارد دلار از کشور صادر و حدود ۳۹/۰ میلیون تن کالا به ارزش تقریبی ۶۶/۲ میلیارد دلار به کشور وارد شده است. بنابراین، کسری تراز تجاری کشور از حدود ۶/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ به حدود ۱۶/۹ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. در بررسی دلایل تضعیف تراز تجاری کشور طی این مدت، از یک طرف افزایش ۹/۸ درصدی یا حدود ۵/۹ میلیارد دلاری واردات کالا مشاهده می‌شود و از سوی دیگر، کاهش ارزش صادرات به دلیل کاهش قیمت جهانی محصولات عمده صادراتی کشور در سال ۱۴۰۲ به چشم می‌خورد.

به طور مثال، در سال ۱۴۰۲ حدود ۴۸ میلیون و ۸۰۰ هزار تن محصولات پتروشیمی به ارزش ۱۹ میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار صادر شده است که به لحاظ وزن و ارزش به ترتیب ۱۱/۳ درصد و ۲۸/۶ درصد کاهش نشان می‌دهد.

طی سال ۱۴۰۲، صادرات کالایی کشور به لحاظ وزنی با افزایش ۹/۸ درصدی همراه بوده، اگرچه به لحاظ ارزشی ۸/۹ درصد کاهش داشته است. بنابراین متوسط قیمت صادراتی کالاها از حدود ۴۳۶ دلار در هر تن در سال ۱۴۰۱ به حدود ۳۶۲ دلار در هر تن در سال ۱۴۰۲ تنزل یافته است. از سوی دیگر، طی سال ۱۴۰۲، واردات کالایی کشور به لحاظ وزنی با افزایش حدود ۴/۴ درصدی و به لحاظ ارزشی با رشد ۹/۸ درصدی همراه بوده است. بنابراین متوسط قیمت وارداتی کالاها از حدود ۱،۶۱۴ دلار در هر تن در سال ۱۴۰۱ به حدود ۱،۶۹۷ دلار در هر تن در سال ۱۴۰۲ رسیده است. در نهایت، متوسط قیمت هر تن

جدول ۶- تجارت گمرکی کشور در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

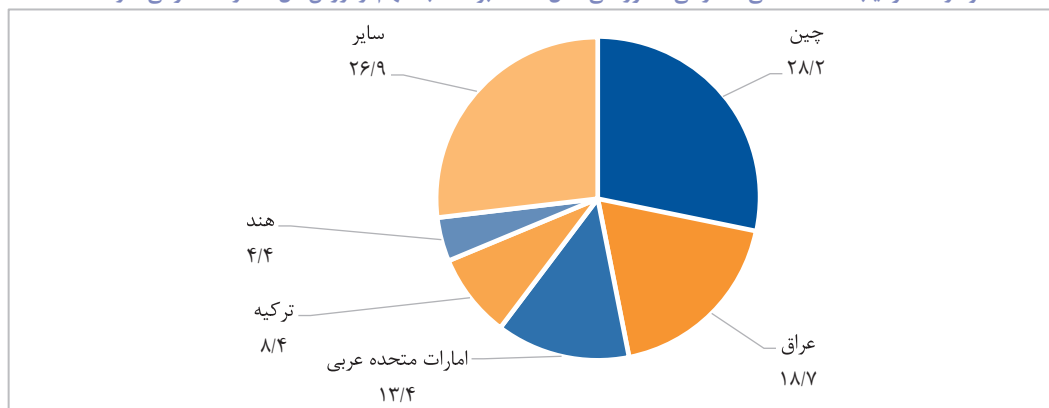
درصد تغییرات	۱۴۰۲			۱۴۰۱			
	ارزش	وزن	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	
	۹/۸	۴/۴	۱،۶۹۷	۶۶،۲۰۴	۳۹،۰۱۶	۱،۶۱۴	واردات
	-۸/۹	۹/۸	۳۶۲	۴۹،۳۲۹	۱۳۶،۴۰۹	۴۳۶	صادرات
	۱۷۳/۲	۱۲/۲	-	-۱۶،۸۷۵	۹۷،۳۹۳	-	تراز بازرگانی گمرکی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی در سال ۱۴۰۲

شركای عمده صادراتی کشور طی سال ۱۴۰۲ تغییر چندانی نسبت به سال ۱۴۰۱ نداشته و همچنان کشورهای چین، عراق، امارات متحده عربی، ترکیه و هند با سهم ۷۳/۱ درصدی از مجموع ارزش صادرات گمرکی کشور، به ترتیب پنج مقصد اصلی صادراتی کشور به شمار می‌روند. طی سال ۱۴۰۲، صادرات گمرکی به مقصد چین بالغ بر ۱۳/۹ میلیارد دلار بوده و سهم ۲۸/۲ درصدی از کل ارزش صادرات

گمرکی داشته است. عراق با ۹/۲ میلیارد دلار و سهم ۱۸/۷ درصدی، امارات متحده عربی با ۶/۶ میلیارد دلار و سهم ۱۳/۴ درصدی، ترکیه با ۴/۲ میلیارد دلار و سهم ۸/۴ درصدی و هند با ۲/۲ میلیارد دلار و سهم ۴/۴ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی، در جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی صادراتی ایران قرار گرفته‌اند. نمودار ۷ ترکیب مقاصد اصلی صادراتی کشور را در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

نمودار ۷- ترکیب مقاصد اصلی صادراتی کشور طی سال ۱۴۰۲، بر حسب سهم از ارزش کل صادرات گمرکی (درصد)

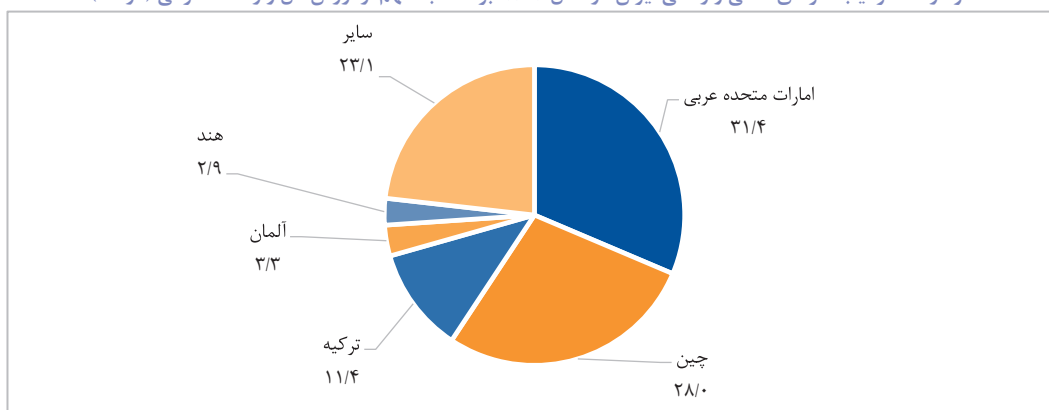

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی در سال ۱۴۰۲

دلار و سهم ۲/۹ درصدی از کل ارزش واردات کالا به ایران، به ترتیب جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی وارداتی را در اختیار دارند. این پنج کشور در مجموع سهم ۶۵/۳ درصدی از کل وزن کالاهای وارداتی و سهم ۷۶/۹ درصدی از کل ارزش کالاهای وارداتی ایران را به خود اختصاص داده‌اند. نمودار ۸ ترکیب مبدا اصلی وارداتی کشور را در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

طی سال ۱۴۰۲، کشور امارات متحده عربی، با اختصاص رقمی بالغ بر ۲۰/۸ میلیارد دلار و سهمی در حدود ۳۱/۴ درصد از کل ارزش واردات، در جایگاه نخست کشورهای صادرکننده کالا به ایران قرار گرفته است. همچنین کشورهای چین با ۱۸/۵ میلیارد دلار و سهم ۲۸/۰ درصدی، ترکیه با ۷/۵ میلیارد دلار و سهم ۱۱/۴ درصدی، آلمان با ۲/۲ میلیارد دلار و سهم ۳/۳ درصدی و هند با ۱/۹ میلیارد

نمودار ۸- ترکیب شرکای اصلی وارداتی ایران در سال ۱۴۰۲، بر حسب سهم از ارزش کل واردات گمرکی (درصد)

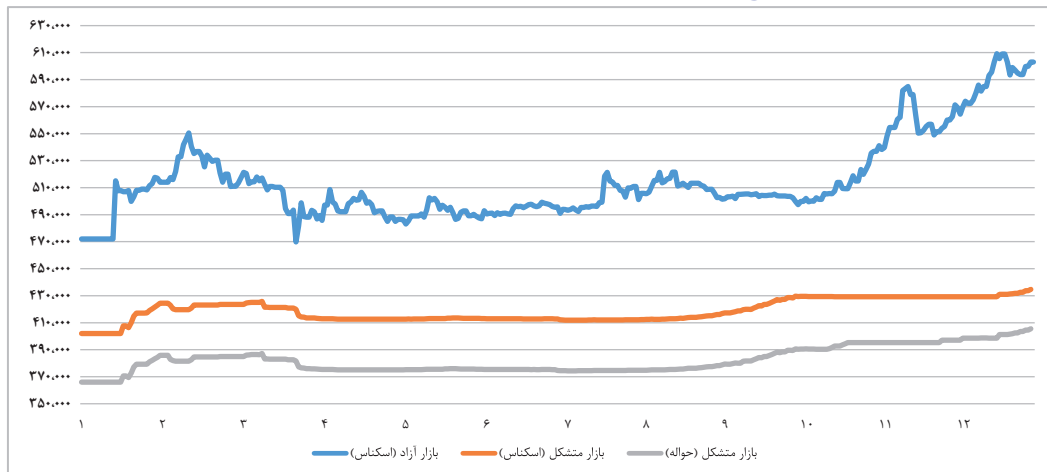
مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی در سال ۱۴۰۲

۴. بازار ارز

در زمستان سال ۱۴۰۲، همچون زمستان سال ۱۴۰۱، بازار ارز با شوک افزایشی قیمت مواجه شد تا نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در آخرین روز کاری سال ۱۴۰۲ حدود ۲۷ درصد بالاتر از مقطع مشابه سال ۱۴۰۱ باشد. البته این نرخ در طول سال ۱۴۰۲ شاهد نوسان کمتری نسبت به سال قبل از آن بود. نمودار ۹ روند تغییرات نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران را در بازار آزاد و همچنین بازار متشکل ارزی در طول سال ۱۴۰۲ به تصویر می‌کشد.

نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال ایران سال ۱۴۰۲ را با رقم ۵۱۵,۱۰۰ ریال در اولین روز معاملاتی بعد از پایان نوروز آغاز کرد و در یازدهم اردیبهشت ۱۴۰۲ به سقف ۵۵۰,۵۱۰ ریال رسید. این افزایش قیمت در این دوره کوتاه پس از آغاز روزهای معاملاتی دیری نپایید و در اواخر فصل بهار (۲۱ خرداد ۱۴۰۲) قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد به حدود ۴۷۰ هزار ریال کاهش یافت. از آن مقطع به بعد نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال کمی افزایش یافت و تا پایان پاییز ۱۴۰۲ با دامنه کمی در نوسان بود. اما

نمودار ۹- نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در بازارهای مختلف در سال ۱۴۰۲

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز

نفتی حاصل شده بوده است. در خصوص وقایع بین‌المللی تأثیرگذار بر بازار ارز ایران نیز باید به زبانه کشیدن آتش جنگ در نوار غزه اشاره کرد. میانگین ارزش هر دلار آمریکا در زمستان سال ۱۴۰۲ معادل ۵۵۴/۴ هزار ریال بود که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۱ رشد ۲۸/۷ درصدی را نشان می‌دهد. برای کل سال اما میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ایران حدود ۵۱۵/۰ هزار ریال رقم خورد که از رشد ۴۹/۹ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱ حکایت دارد. جدول ۷ وضعیت نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد ایران در سال ۱۴۰۲ را با سال ۱۴۰۱ مقایسه می‌کند.

مهمترین عامل کنترل نوسان بازار ارز در سال ۱۴۰۲، رشد صادرات نفتی در این سال و مداخله گسترده بانک مرکزی در این بازار بود. در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ حدود ۲,۱۰۳ هزار میلیارد ریال از دارایی‌های خارجی بانک مرکزی کاسته شد، در حالی که با واگذاری ارزهای ناشی از صادرات نفت به بانک مرکزی برای تأمین مخارج ریالی بودجه دولت و همچنین استفاده از منابع صندوق توسعه ملی، در عمل باید دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در این مدت افزایش می‌یافت.

بنابراین فروش ارز بانک مرکزی در این مدت حتی بیش از منابع ارزی

جدول ۷- نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال در بازار آزاد

ضریب تغییرات	انحراف معیار	پایین‌ترین نرخ	بالاترین نرخ	میانگین	
۰/۰۶	۳۴,۴۹۹	۴۹۹,۴۹۰	۶۰۹,۲۰۰	۵۵۴,۴۰۱	زمستان ۱۴۰۲
۰/۰۷	۲۸,۷۲۷	۳۸۷,۵۹۰	۵۲۵,۰۰۰	۴۳۰,۸۱۶	زمستان ۱۴۰۱
۰/۰۶	۳۰,۶۷۵	۴۶۹,۸۳۰	۶۰۹,۲۰۰	۵۱۴,۹۹۹	کل سال ۱۴۰۲
۰/۱۷	۵۷,۱۴۶	۲۶۲,۳۰۰	۵۲۵,۰۰۰	۳۴۳,۵۳۶	کل سال ۱۴۰۱

مأخذ: بانک مرکزی ایران، شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز، محاسبات تحقیق

متشکل ارزی در همین مدت، شکاف بین این دو نرخ در ۱۵ اسفندماه به اوج ۴۱/۹ درصد رسید تا توزیع رانت ارزی از این محل گسترش یابد. نرخ حواله دلار آمریکا در بازار متشکل ارزی نیز روندی مشابه نرخ اسکناس در آن بازار را طی کرد و شکاف بین نرخ حواله دلار در بازار متشکل ارزی و نرخ اسکناس دلار در بازار آزاد در ۱۵ اسفند قله ۵۲/۸ درصد را درنوردید. این در حالی است که هنوز برای واردات برخی از کالاهای اساسی ارز با نرخ ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار تخصیص پیدا می‌کند که اختلافی بیش از ۱۰۰ درصد با بازار آزاد دارد.

نرخ فروش اسکناس دلار در بازار متشکل ارزی نوسان به مراتب کمتری را در مقایسه با بازار آزاد در سال ۱۴۰۲ تجربه کرد. البته این مسأله منجر به افزایش مجدد شکاف میان دو بازار آزاد و متشکل ارزی شد. اختلاف نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد با نرخ اسکناس در بازار متشکل ارزی در اردیبهشت ۱۴۰۲ به حد بالای ۲۴/۳ درصد رسید و پس از آن روندی کاهشی در پیش گرفت تا در تابستان و پاییز سطوح بین ۱۹ تا ۲۱ درصد را تجربه کند. اما در پی افزایش نرخ اسکناس دلار در بازار آزاد در زمستان ۱۴۰۲ و ثبات نسبی این نرخ در بازار

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

۱۴۰۲ نشان از موفقیت نسبی بانک مرکزی در کنترل رشد ترازنامه بانک‌های کشور دارد. رشد پایه پولی نیز در این دوره معادل ۲۰/۲ درصد بود. بر این اساس ضریب فزاینده نقدینگی در پایان دی ماه سال گذشته عدد ۷/۳ را ثبت کرد که حکایت از کاهش ۰/۶ درصدی نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ دارد. جدول ۸ جزئیات تغییرات پایه پولی و نقدینگی و اجزای آنها را در ده ماه نخست سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

آخرین آمار اقلام عمده پولی که در فروردین ماه ۱۴۰۳ از سوی بانک مرکزی منتشر شد، مانده این اقلام را در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ ارائه می‌کند. بر این اساس نقدینگی که حاصل جمع پول و شبه پول است، در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ به رقم ۷۵,۷۱۹/۰ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ معادل ۱۹/۵ درصد و نسبت به پایان دی سال ۱۴۰۱ معادل ۲۵/۴ درصد رشد کرده است. رشد ۱۹/۵ درصدی نقدینگی در ده ماهه نخست سال

جدول ۸- جزئیات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال - درصد - واحد درصد)

مانده	رشد در پایان دی ۱۴۰۲ نسبت به		رشد در پایان دی ۱۴۰۱ نسبت به		سهم از رشد پایه پولی در پایان دی ۱۴۰۲ نسبت به	
	دی ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱
پایه پولی از سمت منابع	۷,۸۵۰/۰	۸,۵۹۹/۹	۱۰,۳۳۵/۱	۲۰/۲	۳۱/۷	۲۰/۲
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۵,۵۳۴/۵	۶,۸۲۴/۳	۴,۷۲۰/۵	-۳۰/۸	-۱۰/۴	-۲۴/۵
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	-۷۱۹/۷	-۱,۹۸۵/۸	-۲۸۸/۴	۸۵/۵	۵/۵	۱۹/۸
مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۲,۴۶۲/۴	۲,۷۲۵/۰	۳,۸۴۹/۰	۴۱/۲	۱۷/۷	۱۳/۱
سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی	۳,۱۸۲/۱	۴,۷۱۰/۸	۴,۱۳۷/۴	-۱۲/۲	-۱۲/۲	۶/۷
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	۳۰,۷۲۲/۴	۳,۹۱۲/۴	۶,۸۱۲/۷	۷۴/۱	۴۷/۷	۳۳/۸
خالص سایر اقلام بانک مرکزی	-۳۷/۲	-۱۵۱/۰	-۹۰۹/۷	۵۰۲/۵	-۱۱/۱	-۸/۸
مانده اجرای عملیات سیاست پولی	۱,۱۶۹/۰	۹۸۸/۴	۱,۵۳۲/۸	۵۵/۱	۴/۶	۶/۳
نقدینگی برحسب اجزای تشکیل‌دهنده	۶۰,۳۷۶/۱	۶۳,۳۷۶/۸	۷۵,۷۱۹/۰	۱۹/۵	۲۵/۴	۱۹/۵
پول	۱۴,۸۹۱/۳	۱۶,۲۹۶/۹	۱۸,۴۳۳/۰	۱۳/۱	۲۴/۳	۲۵/۷
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱,۰۵۴/۰	۱,۲۲۶/۱	۱,۲۷۵/۸	۴/۱	۱/۷	۱/۹
سپرده‌های دیداری	۱۳,۸۳۷/۳	۱۵,۰۷۰/۸	۱۷,۱۵۷/۲	۱۳/۸	۲۲/۷	۲۳/۸
خالص چک‌ها	۲۹۸/۴	۲۰۱/۱	۲۶۶/۴	۳۲/۵	-۰/۴	-۰/۳
شبه پول	۴۵,۴۸۴/۸	۴۷,۰۷۹/۹	۵۷,۲۸۶/۰	۲۱/۷	۷۵/۷	۷۴/۳
قرض‌الحسنه پس‌انداز	۴,۳۵۵/۱	۵,۴۹۷/۳	۶,۴۹۱/۸	۱۸/۱	۸/۶	۸/۷
کوتاه‌مدت	۱۵,۱۰۲/۸	۱۵,۹۳۱/۳	۱۶,۳۰۰/۳	۲/۳	۲۱/۵	۲۵/۱
یک ساله	۱۵,۱۳۶/۵	۱۴,۷۳۹/۵	۱۲,۷۶۸/۸	-۱۳/۴	۱۶/۹	۲۳/۳
دو ساله	۹,۲۲۷/۴	۶,۸۶۸/۳	۳,۴۸۴/۷	-۴۹/۳	۴/۶	۱۰/۸
سه ساله	۰/۰	۲,۳۴۶/۸	۱۶,۲۲۰/۱	۵۹۱/۲	۲۱/۴	۳/۷
چهار ساله	۳/۶	۳/۶	۳/۶	۰/۰	۰/۰	۰/۰
پنج ساله	۶۳/۹	۶۳/۷	۶۵/۷	۳/۱	۰/۱	۰/۱
متفرقه	۱,۵۹۵/۵	۱,۶۲۹/۴	۱,۹۵۱/۰	۱۹/۷	۲/۶	۲/۶
ضریب فزاینده نقدینگی	۷/۷	۷/۴	۷/۳	-۰/۶	-	-

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

یافت، اما مجدداً روند کاهشی را از سر گرفت و به ۲۵/۴ درصد در دی سال ۱۴۰۲ فرو افتاد. طبق اعلام بانک مرکزی، نرخ رشد سالانه نقدینگی در پایان اسفند این سال معادل ۲۴/۳ درصد بوده است که از تحقق میزان رشد نقدینگی هدف‌گذاری شده توسط بانک مرکزی (۲۵ درصد) برای سال ۱۴۰۲ حکایت دارد. بررسی نقدینگی به تفکیک اجزای تشکیل‌دهنده آن (پول و شبه پول) نشان می‌دهد در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ حجم پول نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ معادل ۱۳/۱ درصد و نسبت به پایان دی ماه سال ۱۴۰۱ معادل ۲۳/۸ درصد رشد کرده است. در مقابل، شبه پول در همین مقطع زمانی شاهد افزایش ۲۱/۷ درصدی نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ و ۲۵/۹ درصدی نسبت به پایان دی ۱۴۰۱ بوده است. در پایان دی ۱۴۰۲، سهم پول در نقدینگی نسبت به زمان مشابه سال قبل حدود

نقدینگی در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ رقم ۷۵,۷۱۹/۰ هزار میلیارد ریال را به ثبت رساند که نسبت به مقطع زمانی مشابه سال قبل ۲۵/۴ درصد رشد کرده است. این متغیر عمده پولی از اردیبهشت سال ۱۴۰۲ نرخ‌های رشد زیر ۳۰ درصد را تجربه کرده که حاکی از اثربخشی سیاست کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها است. بر اساس این سیاست^۴ که در سال ۱۴۰۰ اجرایی شد، سقف رشد ماهانه ترازنامه بانک‌های تجاری حداکثر ۲ درصد و بانک‌های تخصصی حداکثر ۲/۵ درصد تعیین شد. لازم به ذکر است که این کاهش سرعت نرخ رشد نقدینگی عملاً از مهر ۱۴۰۰ آغاز شد و از رقم ۴۸/۲ درصد در آن ماه به ۳۱/۱ درصد در پایان ۱۴۰۱ کاهش یافت که به هدف تعیین شده ۳۰/۰ درصدی بانک مرکزی برای سال ۱۴۰۱ بسیار نزدیک بود. اگرچه نرخ مذکور در فروردین ۱۴۰۲ به ۳۳/۱ درصد افزایش

۴. براساس بخشنامه شماره ۹۹/۴۲۱۹۲۹ مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ بانک مرکزی، کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مکلفاند سقف مقرر رشد ماهانه دارایی‌ها را رعایت نمایند. طبق ماده ۳ این بخشنامه، رشد اقلیمی همچون موجودی‌های نقدی، موجودی نزد بانک مرکزی، اسناد خزانه اسلامی دولتی و اقلام زیر خط از رعایت سقف‌های مقرر شده مستثنی است.

زیرمجموعه دولت به بانک مرکزی در طول یک سال منتهی به دی ماه ۱۴۰۲ با افزایش ۷۰/۹ درصدی به حدود ۲,۹۷۷/۵ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. این افزایش در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ حدود ۶۱/۹ درصد بوده است. در مقابل، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با کاهش ۳۰/۸ درصدی در پایان دی ۱۴۰۲ نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۱، از جمله عوامل کاهنده رشد پایه پولی در دوره ده ماهه مورد بررسی بوده است. این کاهش عمدتاً ناشی از فروش ارزهای خارجی در اختیار بانک مرکزی بوده است. خالص سایر ارقام نیز که یک متغیر منفی در محاسبات پایه پولی است، با افزایش ۵۰۲/۵ درصدی (حدود ۶ برابر منفی‌تر از اسفند ۱۴۰۱)، عامل دیگر کاهنده رشد پایه پولی در دوره ده ماهه مورد بررسی محسوب می‌شود. با این وجود، مانده اجرای عملیات سیاست پولی بانک مرکزی - به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های مثبت خالص سایر ارقام - در این مدت افزایش یافته که به منزله اجرای عملیات سیاست پولی انبساطی (بدون در نظر گرفتن سایر سیاست‌های بانک مرکزی از قبیل سیاست انقباضی فروش ارزهای خارجی) است. این در حالی است که رشد سالانه پایه پولی از ۴۵/۰ درصد در فروردین ۱۴۰۲ به ۳۱/۷ درصد در پایان دی ۱۴۰۲ کاهش یافته است. آمار ارقام پایه پولی از سمت مصارف نشان می‌دهد که اسکناس و مسکوک در جریان در پایان دی ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه سال قبل معادل ۲۵/۷ درصد رشد داشته است. در مقابل سپرده بانک‌ها و موسسات اعتباری نزد بانک مرکزی در همین مدت ۳۲/۷ درصد افزایش یافته است.

بررسی ترانزنامه تجمیعی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نشان می‌دهد که دارایی (بدهی) آنها بدون در نظر گرفتن ارقام زیر خط در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ معادل ۲۱/۴ درصد نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۱ و ۳۵/۱ درصد نسبت به پایان دی ماه ۱۴۰۱ رشد داشته است. در طرف دارایی‌ها، در طول ده ماهه نخست سال ۱۴۰۲، بدهی بخش غیردولتی، سایر دارایی‌ها و دارایی‌های خارجی به ترتیب با سهم از رشدهای ۱۰/۷، ۶/۰ و ۲/۳ واحد درصدی، بیشترین نقش را در رشد ۲۱/۴ درصدی دارایی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی در این مدت داشته‌اند. در طرف بدهی‌ها نیز سپرده‌های بخش غیردولتی، سایر بدهی‌ها و نهایتاً بدهی به بانک مرکزی با سهم از رشد ۱۱/۱، ۶/۷ و ۲/۶ واحد درصدی، بیشترین نقش را در رشد بدهی‌ها در دوره ده ماهه مورد بررسی ایفا کرده‌اند. جدول ۹ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را ارائه می‌کند.

۰/۴ واحد درصد کاهش یافت و از ۲۴/۷ درصد به ۲۴/۳ درصد رسید. بانک مرکزی به منظور کنترل نرخ تورم، در ماه‌های پایانی سال ۱۴۰۱، علاوه بر افزایش نرخ‌های سود سپرده‌های بانکی یک‌ساله از ۱۶/۰ درصد به ۲۰/۵ درصد و دوساله از ۱۸/۰ درصد به ۲۱/۵ درصد، سپرده‌های سه ساله را نیز با نرخ ۲۲/۵ درصد در شبکه بانکی فعال کرد. سهم سپرده‌های سه ساله از نقدینگی در دی ماه سال ۱۴۰۲ به ۲۱/۴ درصد افزایش یافته است که نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ از افزایش ۱۷/۷ واحد درصدی حکایت دارد. بالاتر بودن نرخ سود سپرده‌های سه‌ساله از سایر سپرده‌ها بدون اعمال جریمه برداشت زودتر از موعد، در عمل باعث افت حدود ۴۹ درصدی سپرده‌های دوساله و در مقابل رشد قابل توجه ۵۹۱/۲ درصدی سپرده‌های سه‌ساله در پایان دی ماه سال ۱۴۰۲ نسبت به اسفند ۱۴۰۱ شده است. با این حال و با وجود افزایش رسمی و غیررسمی نرخ‌های سود سپرده‌های مدت‌دار، سپرده‌های کوتاه‌مدت و دیداری در پایان دی ماه ۱۴۰۲ حدود ۴۴/۲ درصد از نقدینگی سهم دارند. بالا بودن این نسبت بیانگر این واقعیت است که افراد انگیزه چندانی برای نگهداشت وجوه خود در قالب سپرده‌های بلندمدت نداشته و افق تصمیم‌گیری آنها به شدت کوتاه‌مدت است. ارایه مجوز انتشار اوراق گوهی سپرده خاص با نرخ سود ۳۰ درصد از سوی بانک مرکزی در بهمن ماه سال ۱۴۰۲ را می‌توان در همین چارچوب تحلیل کرد.

براساس ترانزنامه بانک مرکزی، پایه پولی در پایان دی ۱۴۰۲ به رقم ۱۰,۳۳۵/۱ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به اسفند ۱۴۰۱ معادل ۲۰/۲ درصد و نسبت به دی ۱۴۰۱ معادل ۳۱/۷ درصد رشد داشته است. تغییرات اجزای منابع پایه پولی نشان می‌دهد که در طول ده ماهه نخست سال ۱۴۰۲، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با رشد ۷۴/۱ درصدی (ده ماهه)، بیشترین سهم از رشد پایه پولی را در این دوره به خود اختصاص داده است. بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی (عمدتاً ناشی از فرآیند اضافه برداشت) در طول یک سال منتهی به پایان دی ۱۴۰۲ بیش از دو برابر شده است. همچنین خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی با رشد ۸۵/۵ درصدی، سهم ۱۹/۷ واحد درصدی از رشد پایه پولی در این دوره یک ساله داشته است. کاهش ۱۲/۲ درصدی سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی در این مدت، در کنار رشد ۴۱/۲ درصدی بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی، عامل افزایش خالص بدهی بخش دولتی در این مدت بوده است. شایان ذکر است که بخش دولتی به دو زیرمجموعه «دولت» و «شرکت‌های دولتی» قابل تفکیک است. بدهی

جدول ۹- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر دی ۱۴۰۲ نسبت به	سهم گروه‌های بانکی در دی ۱۴۰۲			مانده در پایان دوره			
	اسفند ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۱	دی ۱۴۰۲	
							دارایی‌ها (به غیر از ارقام زیر خط)
	۳۵/۱	۲۱/۴	۸۴,۴۵۸/۰	۱۸,۷۷۰/۶	۳۱,۴۳۴/۹	۱۳۴,۶۶۳/۵	۱۱۰,۹۳۰/۶
	۳۵/۸	۱۲/۷	۱۴,۵۷۰/۴	۵,۳۴۱/۰	۳,۰۰۷/۴	۲۲,۹۱۸/۸	۲۰,۳۳۶/۴
	۷۸/۳	-۱۴/۰	۸۵/۱	۱۸/۴	۶۳/۲	۱۶۶/۷	۱۹۳/۸
	۳۲/۷	۲۳/۹	۶,۰۴۷/۳	۵۹۷/۵	۲,۲۴۷/۸	۸,۸۹۲/۶	۷,۱۸۰/۰
	۵۶/۹	۱۱/۳	۳,۴۳۳/۸	۱,۳۴۹/۱	۴,۰۴۷/۹	۸,۸۳۰/۸	۷,۹۳۱/۸
	۳۴/۵	۲۳/۳	۴۱,۲۶۹/۶	۸,۷۷۸/۲	۱۲,۷۴۴/۰	۶۲,۷۹۱/۸	۵۰,۲۹۴/۴
	۳۱/۰	۲۷/۵	۱۹,۰۵۱/۸	۲,۶۸۶/۴	۹,۳۲۴/۶	۳۱,۰۶۲/۸	۲۴,۳۵۴/۲
	۳۵/۱	۲۱/۴	۸۴,۴۵۸/۰	۱۸,۷۷۰/۶	۳۱,۴۳۴/۹	۱۳۴,۶۶۳/۵	۱۱۰,۹۳۰/۶
	۲۵/۵	۱۹/۸	۴۹,۰۳۹/۵	۶,۸۰۱/۹	۱۸,۶۰۱/۸	۷۴,۴۴۳/۲	۶۲,۱۵۰/۷
	۱۲۱/۷	۷۴/۱	۳,۳۶۰/۱	۱,۲۳۳/۱	۲,۲۱۹/۵	۶,۸۱۲/۷	۳,۹۱۲/۴
	۳/۰	-۰/۹	۷۴/۰	۱۷۵/۱	۲۱۰/۱	۴۵۹/۲	۴۶۳/۲
	-	-۴۹/۵	۳۳۶/۲	۹۵۶/۷	-۸۸/۱	۱,۲۰۴/۸	۲,۳۸۴/۳
	۳۹/۹	۱۳/۵	۱۱,۶۶۳/۷	۴,۵۳۹/۰	۳,۱۲۷/۷	۱۹,۳۳۰/۴	۱۷,۰۳۵/۵
	۴۰/۳	۲۹/۷	۱۹,۹۸۴/۵	۵,۰۶۴/۸	۷,۳۶۳/۹	۳۲,۴۱۳/۲	۲۴,۹۸۴/۵
							۲۳,۱۰۳/۶

نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ معادل ۲۴/۵ درصد رشد داشته است. پس از کسر سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی، نسبت تسهیلات به سپرده در پایان بهمن سال ۱۴۰۲ معادل ۸۴/۰ درصد محاسبه می‌شود که ۱/۱ واحد درصد کمتر از پایان اسفند ۱۴۰۱ است. جدول ۱۰ مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی را در پایان بهمن ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- مانده تسهیلات و سپرده‌های ارزی و ریالی بانک‌ها و موسسات اعتباری در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر بهمن ۱۴۰۲ نسبت به	بهمن ۱۴۰۲		اسفند ۱۴۰۱		بهمن ۱۴۰۱
	اسفند ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۱	
تسهیلات (هزار میلیارد ریال)	۲۲/۹	۶۸,۶۰۲/۲	۵۵,۸۳۳/۱	۵۱,۴۹۶/۴	
سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)	۲۴/۰	۹۰,۲۳۴/۶	۷۲,۷۴۲/۵	۶۸,۷۸۰/۸	
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی	۲۴/۵	۸۱,۶۵۶/۰	۶۵,۶۰۳/۳	۶۱,۷۷۳/۴	
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	-	۸۴/۰	۸۵/۱	۸۳/۴	

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

تسهیلات با این هدف پرداخت شده تا ۷۵/۴ درصد از کل تسهیلات اعطایی به صاحبان کسب‌وکار و ۶۱/۱ درصد از کل تسهیلات اعطایی سهم داشته باشد. از سوی دیگر، بررسی سهم تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که بیشترین سهم از تسهیلات پرداخت‌شده به صاحبان کسب‌وکار (حقوقی و حقیقی) متعلق به بخش خدمات با ۴۰/۶ درصد و پس از آن بخش صنعت و معدن با ۳۶/۶ درصد بوده است.

در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲، معادل ۴۷,۹۴۸/۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی نظام بانکی به بخش‌های مختلف تخصیص داده شد که از این مقدار، صاحبان کسب‌وکار (حقوقی و حقیقی) سهم ۸۱/۰ درصدی (۳۸,۸۵۷/۶ هزار میلیارد ریال) و مصرف‌کنندگان نهایی (خانوارها) سهم ۱۹/۰ درصدی داشته‌اند. در میان اهداف این تسهیلات، تأمین سرمایه در گردش بیشترین سهم را داشته است، به نحوی که در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل ۲۹,۳۰۹/۵ هزار میلیارد ریال

۶. عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۲

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، برآورد عملکرد واگذاری اموال منقول و غیرمنقول در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۰۰ هزار میلیارد ریال عنوان شده است که حکایت از تحقق ۹/۲ درصدی نسبت به مصوب قانون بودجه ۱۴۰۲ دارد. این مهم ناتوانی دولت در واگذاری‌ها را نمایان می‌کند. افزون بر این، اگر داده‌های منتشرشده از درآمدهای نفتی دولت در هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۲ را به کل سال تعمیم دهیم، درآمد نفتی دولت در این سال حدود ۳,۳۴۲/۹ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود که نسبت به مصوب قانون بودجه در حدود ۵۳/۶ درصد عملکرد خواهد داشت. برای برآورد تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (اعتبارات عمرانی) باید علاوه بر داده‌های منتشر شده از عملکرد هفت‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲، استقراض دولت از صندوق توسعه ملی به منظور تخصیص به اعتبارات عمرانی (در حدود ۱,۷۰۰/۰ هزار میلیارد ریال بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی) و نیز انتشار حدود ۱,۳۲۰/۰ هزار میلیارد ریالی اسناد خزانه اسلامی که با لحاظ کسر از قیمت حدوداً ۳۰ درصدی، تأمین مالی حدوداً ۹۲۴ هزار میلیارد ریالی برای دولت به همراه داشته است را در نظر گرفت. بنابراین تأمین مالی طرح‌های عمرانی در طول کل سال ۱۴۰۲ حدود ۳,۱۲۵/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که تحقق ۸۳/۳ درصدی را نسبت به قانون مصوب این سال نشان می‌دهد. بر این

در هنگام تهیه این گزارش هیچ اطلاعات رسمی از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در سال ۱۴۰۲ منتشر نشده و انجام شده در گزارش حاضر به استناد انعکاس آمار در برخی از منابع غیررسمی است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۸,۹۹۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است، به گونه‌ای که نسبت برآورد عملکرد منابع و مصارف عمومی به رقم مصوب قانون بودجه در سال ۱۴۰۲ معادل ۹۱/۲ درصد است. برآورد می‌شود در این سال معادل ۱۰,۵۴۰/۸ هزار میلیارد ریال درآمدهای عمومی (شامل درآمدهای مالیاتی، گمرکی و سایر) در نظر گرفته شده در قانون بودجه ۱۴۰۲ به طور کامل محقق شده باشد و با توجه به برآورد هزینه‌کرد جاری دولت (۱۳,۵۷۹/۶ هزار میلیارد ریال)، کسری تراز عملیاتی در سال ۱۴۰۲ حدود ۳,۰۳۸/۷ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود. در این میان نسبت عملکرد اعتبارات هزینه‌ای به مصوب قانون بودجه ۱۴۰۲ حدود ۹۰/۰ درصد در نظر گرفته شده است.

در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با توجه به بهبود میزان صادرات نفت ایران در کنار تثبیت قیمت جهانی نفت در سطوح بالا، برای سال ۱۴۰۲ حدود ۳,۴۴۲/۹ هزار میلیارد ریال برآورد شده که تحقق ۴۷/۰ درصدی را نسبت رقم مصوب نشان می‌دهد. در گزارش

اسلامی بدون کوپن سود دوره‌ای بوده و کل سود این اسناد از محل کسر از قیمت اسمی در زمان فروش حاصل می‌شود، در این محاسبه برای رقم تأمین مالی از محل اسناد خزانه اسلامی کسر از قیمت حدوداً ۳۰ درصدی لحاظ شده است. همچنین واگذاری شرکت‌های دولتی بر مبنای تحقق یازده ماهه آن به استناد اطلاعات منتشر شده از سازمان خصوصی‌سازی، در حدود ۲۹۶ هزار میلیارد ریال برای کل سال ۱۴۰۲ برآورد شده است. در سوی مقابل، برآورد می‌شود که تملک دارایی‌های مالی به واسطه اضافه شدن تسویه بدهی قبلی دولت به شرکت توانیر، ۱۵ درصد بیشتر از رقم مصوب قانون سال ۱۴۰۲ تحقق یافته باشد. بر این اساس، مازاد تراز مالی برابر با ۲,۷۲۰/۹ هزار میلیارد ریال محاسبه شده است که سهم ۱۴/۳ درصدی از کل منابع عمومی برآوردی در سال ۱۴۰۲ را دارد. جدول ۱۱ برآورد عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۲ را به تصویر می‌کشد.

اساس، برآورد می‌شود که تراز سرمایه‌های (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) در سال ۱۴۰۲ مازاد ۳۱۷/۹ هزار میلیارد ریالی داشته است تا بخش کوچکی از کسری تراز عملیاتی را جبران کند. به این ترتیب، در سال ۱۴۰۲ نیز همچون سال‌های اخیر، خالص واگذاری دارایی‌های مالی نقش کلیدی را در تأمین کسری تراز عملیاتی داشته است. بر اساس داده‌های منتشر شده از حراج اوراق مراجعه دولتی توسط بانک مرکزی، در کنار انتشار قابل توجه اسناد خزانه اسلامی و نیز انتشار ۳۰۰/۰ هزار میلیارد ریالی اوراق بدهی دولتی به منظور تسویه بدهی دولت به شرکت توانیر - بر اساس قانون الحاق یک‌بند به تبصره ۵ قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۲ مورخ ۱۴۰۲/۱۲/۷ - برآورد می‌شود که تأمین مالی کسری بودجه از طریق انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۲ تحقق ۱۴۶/۸ درصدی را نسبت به مصوب قانون این سال داشته و به رقمی در حدود ۲,۷۴۵ هزار میلیارد ریال بالغ شده باشد. با توجه به این که اسناد خزانه

جدول ۱۱- برآورد عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۲ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	قانون بودجه سال ۱۴۰۲	عملکرد هفت‌ماهه ۱۴۰۲	برآورد عملکرد کل سال ۱۴۰۲	نسبت برآورد عملکرد به مصوب ۱۴۰۲	سهم اجزا از برآورد عملکرد منابع و مصارف عمومی در سال ۱۴۰۲
منابع	۲۰,۸۲۳/۳	۸,۰۰۹/۴	۱۸,۹۸۹/۵	۹۱/۲	۱۰۰/۰
درآمدهای عمومی	۱۰,۵۴۰/۸	۵,۳۳۹/۴	۱۰,۵۴۰/۸	۱۰۰/۰	۵۵/۵
مالیاتی و گمرکی	۸,۹۴۴/۵	۴,۴۲۹/۴	۸,۹۴۴/۵	۱۰۰/۰	۴۷/۱
سایر درآمدها	۱,۵۹۶/۳	۹۱۰/۰	۱,۵۹۶/۳	۱۰۰/۰	۸/۴
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۷,۳۲۲/۵	۱,۹۹۰/۰	۳,۴۴۲/۹	۴۷/۰	۱۸/۱
نفت و فرآورده‌های نفتی	۶,۲۳۸/۱	۱,۹۵۰/۰	۳,۳۴۲/۹	۵۳/۶	۱۷/۶
سایر	۱,۰۸۴/۴	۴۰/۰	۱۰۰/۰	۹/۲	۰/۵
واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۹۶۰/۰	۶۸۰/۰	۵,۰۰۵/۸	۱۶۹/۱	۲۶/۴
فروش اوراق مالی اسلامی	۱,۸۷۰/۰	۵۴۰/۰	۲,۷۴۵/۱	۱۴۶/۸	۱۴/۵
واگذاری شرکت‌های دولتی	۱,۰۹۰/۰	۱۴۰/۰	۲۹۶/۵	۲۷/۲	۱/۶
سایر	۳۰/۰	۲۹۶/۰	۱,۹۶۴/۲	۶,۵۴۷/۲	۱۰/۳
مصارف	۲۰,۸۲۳/۳	۹,۰۴۹/۴	۱۸,۹۸۹/۵	۹۱/۲	۱۰۰/۰
هزینه‌های (جاری)	۱۵,۰۸۸/۴	۶,۹۹۹/۴	۱۳,۵۷۹/۶	۹۰/۰	۷۱/۵
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی)	۳,۷۵۰/۰	۹۰۰/۰	۳,۱۲۵/۰	۸۳/۳	۱۶/۵
تملك دارایی‌های مالی	۱,۹۸۴/۹	۱,۱۵۰/۱	۲,۲۸۴/۹	۱۱۵/۱	۱۲/۰
تراز عملیاتی	-۴,۵۴۷/۶	-۱,۶۶۰/۰	-۳,۰۳۸/۷	-	-
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۳,۵۷۲/۵	۱,۰۹۰/۰	۳۱۷/۹	-	-
خالص واگذاری دارایی‌های مالی	۹۷۵/۱	-۴۷۰/۱	۲,۷۲۰/۹	-	-

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۲؛ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت؛ محاسبات تحقیق.

تشکیل می‌دهد و به ردیف سایر در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی اضافه شده است. در قانون بودجه سال ۱۴۰۲، کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۸,۹۴۴/۵ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که ۵۰/۳ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاهای و خدمات و مالیات بر واردات) و ۴۹/۷ درصد را مالیات مستقیم (مالیات اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ کل درآمد مالیاتی حدود ۸,۱۹۹/۱ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اطلاعات منتشر شده از سوی سازمان امور مالیاتی و نیز منابع غیررسمی حکایت از تحقق ۹۷/۷ درصدی کل درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب یازده ماهه قانون

اگرچه استقراض دولت از سهم صندوق توسعه ملی در فروش نفت (زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی) در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ ممنوع شده بود، اما در هفت‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ حدود ۲۵۰ هزار میلیارد ریال از منابع این صندوق برداشت و صرف امور جاری دولت شده است. همچنین، بنا بر گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، مجوز جدید دولت برای برداشت ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی از فروش نفت در سال ۱۴۰۲، برداشت حدود ۱,۷۰۰ هزار میلیارد ریال از منابع این صندوق را در ماه‌های پایانی سال ۱۴۰۲ به دنبال داشته است. بنابراین احتمالاً برداشت دولت از منابع صندوق توسعه ملی در کل سال ۱۴۰۲ بالغ بر ۱,۹۵۰ هزار میلیارد ریال خواهد شد که حدود ۱۰/۳ درصد از کل منابع عمومی برآوردشده برای کل سال ۱۴۰۲ را

افزون بر این، مالیات غیرمستقیم در یازده ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ حدود ۹۴/۸ درصد محقق شده و با رشد ۷۸/۱ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۱، به ۳,۹۰۶/۳ هزار میلیارد ریال رسیده است. معادل ۷۳/۴ درصد این رقم را مالیات بر کالاها و خدمات و ۲۶/۶ درصد آن را مالیات بر واردات تشکیل می‌دهد. مالیات بر کالاها و خدمات در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ با رشد ۷۶/۹ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۱ و سهم قابل توجه ۳۵/۸ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی در این مدت، به ۲,۸۶۶/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شده که تحقق ۱۰۲/۹ درصدی را در این مدت نشان می‌دهد. در این میان مالیات بر ارزش افزوده که سهم ۶۶/۰ درصدی از عملکرد مالیات بر کالاها و خدمات در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ دارد، تحقق ۱۰۹/۵ درصدی (معادل ۱,۸۹۱/۴ هزار میلیارد ریال) را نسبت به مصوب یازده ماهه قانون بودجه این سال ثبت کرده است. از طرفی، مالیات بر واردات در این مدت با سهم حدود ۱۳/۰ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی، نسبت عملکرد به مصوب ۷۸/۰ درصدی را ثبت کرده است.

جدول ۱۲ عملکرد درآمدهای مالیاتی را در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به تصویر می‌کشد.

جدول ۱۲- عملکرد درآمدهای مالیاتی در یازده ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ (هزار میلیارد ریال - درصد)

قانون بودجه سال ۱۴۰۲	مصوب یازدهم ۱۴۰۲	رشد یازده ماهه ۱۴۰۲ به ۱۴۰۱	عملکرد یازده ماهه ۱۴۰۲	عملکرد یازده ماهه ۱۴۰۱	نسبت عملکرد به مصوب یازده ماهه ۱۴۰۲	سهم اجزاء از کل درآمد مالیاتی در یازده ماهه ۱۴۰۲
۸,۹۴۴/۵	۸,۱۹۹/۱	۶۴/۸	۸,۰۱۱/۲	۴,۸۶۱/۰	۹۷/۷	۱۰۰/۰
۴,۴۴۹/۶	۴,۰۷۸/۸	۵۳/۹	۴,۱۰۴/۹	۲,۶۶۷/۸	۱۰۰/۶	۵۱/۲
۲,۹۳۶/۶	۲,۶۹۱/۹	۴۸/۵	۲,۶۰۳/۷	۱,۷۵۲/۹	۹۶/۷	۳۲/۵
۱,۱۴۰/۱	۱,۰۴۵/۱	۶۷/۳	۱,۲۵۱/۵	۷۴۷/۹	۱۱۹/۸	۱۵/۶
۳۷۲/۹	۳۴۱/۸	۴۹/۵	۲۴۹/۶	۱۶۷/۰	۷۳/۰	۳/۱
۴,۴۹۴/۹	۴,۱۲۰/۴	۷۸/۱	۳,۹۰۶/۳	۲,۱۹۳/۲	۹۴/۸	۴۸/۸
۳,۰۴۰/۰	۲,۷۸۶/۷	۷۶/۹	۲,۸۶۶/۳	۱,۶۲۰/۲	۱۰۲/۹	۳۵/۸
۱,۴۵۴/۹	۱,۳۳۳/۷	۸۱/۵	۱,۰۴۰/۰	۵۷۳/۰	۷۸/۰	۱۳/۰

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۲؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ خبرگزاری تسنیم، «جزئیات عملکرد درآمد گمرکی در ده ماهه امسال». * با توجه به عدم دسترسی به داده‌های عملکرد یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۱ برای این ردیف، اختلاف بین داده‌های ده ماهه نخست و کل سال ۱۴۰۱ (داده‌های در دسترس) تقسیم بر ۲ شده و به عنوان داده ماه یازدهم، به عملکرد ده ماهه نخست سال ۱۴۰۱ اضافه شده است.

حدود ۵,۶۸۳/۱ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه بدهی دولتی با نماد «آراد» عرضه کرد که با تقاضای ۴۱۲/۸ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این فرآیند مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۳۴۱/۴ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، ۱,۲۰۹/۸ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی موضوع حراج، نهایتاً در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار و فرآیند پذیره‌نویسی بدون متعهد) به فروش رسید. بر این اساس، در سال ۱۴۰۲، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در فرآیند حراج معادل ۱,۵۵۱/۱ هزار میلیارد ریال بود که ۵۰/۵ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۱ محسوب می‌شود.

جدول ۱۳ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ با افزایش ۸۱/۶ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در سطح ۱,۸۷۰/۰ هزار میلیارد ریال تصویب شد. با این حال انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۱ در حدود ۲,۱۰۵/۷ هزار میلیارد ریال تحقق یافته بود. بنابراین انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۱ کاهش ۱۱/۲ درصدی را تجربه کرد. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از مردادماه سال ۱۴۰۲ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد.

بر مبنای داده‌های منتشرشده از سوی بانک مرکزی در ارتباط با وضعیت انتشار اوراق بدهی نقدی در فرآیند حراج، این بانک تا انتهای اسفندماه سال ۱۴۰۲ در ۳۳ مرحله حراج، به طور تجمعی

جدول ۱۳- صورت وضعیت حراج اوراق بدهی نقدی دولت در بازار پول و سرمایه در سال ۱۴۰۲ (هزار میلیارد ریال - درصد)

ماه	۱۴۰۱		۱۴۰۲		رشد نقطه به نقطه	رشد نقطه به نقطه	رشد نقطه به نقطه	رشد نقطه به نقطه	رشد نقطه به نقطه	رشد نقطه به نقطه
	میزان تقاضای بانکها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	میزان تقاضای بانکها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول						
خرداد	۵۹۲/۸	۱۲۱/۱	۵۴/۰	۷۷/۲	۱۳۱/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
تیر	۴۹۶/۲	۱۹/۵	۱۹/۵	۵۴/۸	۷۴/۳	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
مرداد	۳۳۷/۳	۴۰/۷	۴۰/۷	۳۳/۹	۷۴/۶	۲۵۶/۵	۸۷۴/۲	۷۴/۶	۳۳/۹	۱۷۷/۵
شهریور	۳۱۴/۸	۶۳/۵	۵۹/۶	۶۱/۱	۱۲۰/۷	۰/۰	۶۲۸/۹	۱۲۰/۷	۶۱/۱	۳۶/۱
مهر	۲۶۳/۴	۰/۰	۰/۰	۴/۶	۴/۶	۷۵۳/۶	۰/۰	۴/۶	۴/۶	۱,۲۱۳/۵
آبان	۲۵۸/۹	۰/۵	۰/۵	۸۶/۵	۸۷/۰	۱/۰	۸۱۶/۴	۸۷/۰	۸۶/۵	۲۳۰/۸
آذر	۳۲۲/۴	۴۳/۵	۳۷/۸	۰/۰	۳۷/۸	۱۹/۱	۵۷۸/۳	۳۷/۸	۰/۰	۲۳۴/۶
دی	۲۵۱/۶	۱۵/۷	۱۵/۷	۰/۰	۱۵/۷	۳۵/۷	۵۱۹/۷	۱۵/۷	۰/۰	۱,۰۸۶/۶
بهمن	۱۹۸/۰	۳/۸	۳/۸	۰/۰	۳/۸	۰/۰	۴۵۴/۰	۳/۸	۰/۰	۱,۶۲۵/۴
اسفند	۵۹۱/۰	۲۹/۴	۲۳/۷	۴۵۷/۳	۴۸۱/۰	۱,۰۵۸/۱	۹۱/۶	۴۸۱/۰	۲۳/۷	-۵/۸
جمع سال	۳,۶۲۶/۴	۳۳۷/۷	۲۵۵/۳	۷۷۵/۴	۱,۰۳۰/۷	۵,۶۸۳/۱	۴۱۲/۸	۱,۰۳۰/۷	۷۷۵/۴	۵۰/۵

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت.

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر دست به انتشار اوراق بدهی می‌زند: یکی پذیره‌نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره‌نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه «اراد» است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «اخزا».

در سال ۱۴۰۲ و طی فرآیند پذیره‌نویسی همراه با متعهد، ۶۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه به فروش رسید تا به همراه فرآیند حراج، کل اوراق مرابحه به فروش رسیده دولت در سال ۱۴۰۲ به ۱,۶۱۱/۱ هزار میلیارد ریال (۳۴/۷ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل) بالغ شود. افزون بر این، حدود ۱,۳۲۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی در سال ۱۴۰۲ منتشر شد که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش ۴۵/۱ درصدی را نشان می‌دهد. البته به طور دقیق مشخص نیست که از این میزان انتشار اسناد خزانه اسلامی، چه مقدار به طور نهایی به طلبکاران دولت از جمله پیمانکاران تخصیص یافته است و چه مقدار هنوز مرحله نهایی تخصیص را طی نکرده است.

علاوه بر این، براساس قانون الحاق یک‌بند به تبصره ۵ قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۲، ۳۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی به منظور تأمین مالی جهت تسویه بخشی از بدهی دولت به شرکت توانیر بابت مابه‌التفاوت قیمت تمام‌شده با قیمت تکلیفی فروش برق، اجازه انتشار یافت. شایان ذکر است این افزایش انتشار اوراق بدهی دولت، کاهش معادل آن در منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی را به دنبال داشته است، به گونه‌ای که سقف منابع بودجه کل کشور در سال ۱۴۰۲ تغییری نداشته است.

به این ترتیب با فرض واگذاری کامل اسناد خزانه اسلامی و اوراق مربوط به تسویه بدهی دولت به شرکت توانیر، از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در سال ۱۴۰۲ (معادل ۳,۵۲۰/۰ هزار میلیارد ریال) حدود ۳,۲۳۱ هزار میلیارد ریال آن واگذار شده است. با این حال از آنجا که این اوراق با کسر از قیمت اسمی به فروش می‌رسند، تأمین مالی بودجه دولت کمتر از مقدار اوراق بدهی فروش رفته است. از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی (مجموع بازار اولیه و ثانویه) به تفکیک فعالان اصلی این بازار (دولت، بانک مرکزی، بانکها، صندوق‌ها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می‌شود. بر این اساس، از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای سال ۱۴۰۲، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌ها به ترتیب حدود ۱,۸۴۵/۶ هزار میلیارد ریال و ۲,۲۸۳/۵ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. باید توجه داشت که خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی در عرضه اولیه ممنوع است و رقم ذکر شده برای خالص خرید بانک مرکزی صرفاً مربوط به بازار ثانویه است. بانکها نیز که از نیمه دوم مردادماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی در بازار ثانویه فعالیت داشتند (انباشت خالص خرید منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریالی در بازارهای اولیه و ثانویه)، در سال ۱۴۰۱ عمدتاً در نقش خریدار ظاهر شده و حدود ۱,۲۱۳/۶ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کردند. این روند در سال ۱۴۰۲ نیز تداوم یافت، به گونه‌ای که بانکها در این سال حدود ۲۴۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای مذکور خریداری کردند. بر این اساس، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانکها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای سال ۱۴۰۲ حدود ۸۹۶ هزار میلیارد ریال بوده است.

شایان ذکر است نرخ بازده اوراق بدهی دولت در فرآیند حراج از حدود ۲۴/۸ درصد در اولین حراج سال ۱۴۰۲ به حدود ۲۷ درصد در آخرین حراج این سال افزایش یافت که یکی از دلایل اصلی آن، فشار تأمین مالی کسری بودجه دولت به ویژه در هفته‌های انتهایی این سال بود.

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر دست به انتشار اوراق بدهی می‌زند: یکی پذیره‌نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره‌نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه «اراد» است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «اخزا».

در سال ۱۴۰۲ و طی فرآیند پذیره‌نویسی همراه با متعهد، ۶۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه به فروش رسید تا به همراه فرآیند حراج، کل اوراق مرابحه به فروش رسیده دولت در سال ۱۴۰۲ به ۱,۶۱۱/۱ هزار میلیارد ریال (۳۴/۷ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل) بالغ شود. افزون بر این، حدود ۱,۳۲۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی در سال ۱۴۰۲ منتشر شد که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش ۴۵/۱ درصدی را نشان می‌دهد. البته به طور دقیق مشخص نیست که از این میزان انتشار اسناد خزانه اسلامی، چه مقدار به طور نهایی به طلبکاران دولت از جمله پیمانکاران تخصیص یافته است و چه مقدار هنوز مرحله نهایی تخصیص را طی نکرده است.

علاوه بر این، براساس قانون الحاق یک‌بند به تبصره ۵ قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۲، ۳۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی به منظور تأمین مالی جهت تسویه بخشی از بدهی دولت به شرکت توانیر بابت مابه‌التفاوت قیمت تمام‌شده با قیمت تکلیفی فروش برق، اجازه انتشار یافت. شایان ذکر است این افزایش انتشار اوراق بدهی دولت، کاهش معادل آن در منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی را به دنبال داشته است، به گونه‌ای که سقف منابع بودجه کل کشور در سال ۱۴۰۲ تغییری نداشته است.

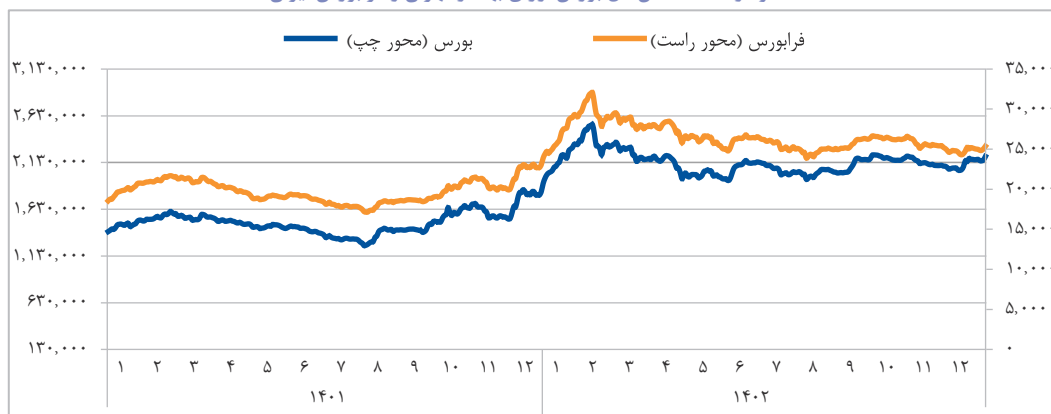
به این ترتیب با فرض واگذاری کامل اسناد خزانه اسلامی و اوراق مربوط به تسویه بدهی دولت به شرکت توانیر، از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در سال ۱۴۰۲ (معادل ۳,۵۲۰/۰ هزار میلیارد ریال) حدود ۳,۲۳۱ هزار میلیارد ریال آن واگذار شده است. با این حال از

۷. بازار سرمایه

پاییز سال ۱۴۰۲ ثبت شود. در اواخر فصل پاییز ۱۴۰۲، خبرهایی مبنی بر حذف قیمت‌گذاری دستوری خودرو و افزایش سرمایه از محل تجدید ارزیابی دارایی‌ها (شرکت‌های بزرگ و بانک‌ها)، شاخص‌های بازار سرمایه را در مسیر صعودی قرار داد. در نهایت شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در انتهای فصل پاییز ۱۴۰۲ نسبت به انتهای تابستان ۱۴۰۲، به ترتیب ۴/۲ درصد و ۱/۴ درصد افزایش یافتند. ابلاغ دستورالعمل انتشار گواهی سپرده ۳۰ درصدی به سیستم بانکی کشور، محدودیت‌های خوراک گاز در صنایع پتروشیمی و فولادی، تشدید تنش در منطقه خاورمیانه و رونق در بازارهای موازی (رمزارها و طلا) روند قیمت‌ها در بازار سرمایه را در دو ماه ابتدایی زمستان ۱۴۰۲ نزولی کرد، به نحوی که شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۲ نسبت به پایان آذرماه ۱۴۰۲ به ترتیب حدود ۶/۳ درصد و ۶/۶ درصد کاهش یافتند. البته در ماه پایانی سال مقداری از این افت شاخص‌ها جبران شد تا بازدهی بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در زمستان ۱۴۰۲ به ترتیب منفی ۰/۷ درصد و منفی ۴/۶ درصد و برای کل سال ۱۴۰۲ نیز به ترتیب ۱۲/۰ درصد و ۴/۰ درصد رقم بخورد. نمودار ۱۰ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۴۰۱ تا انتهای سال ۱۴۰۲ به تصویر می‌کشد.

انتشار بخشنامه تغییر نرخ خوراک پتروشیمی‌ها در اردیبهشت سال ۱۴۰۲، بازار سرمایه را با نوسان همراه ساخت، به طوری که شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران پس از آن کاهش محسوسی یافت و باعث شد سیاست‌گذار پیشنهاد اصلاح نرخ خوراک پتروشیمی‌ها را ارایه دهد. قیمت خوراک گاز صنایع پتروشیمی در ایران مرجع تعیین قیمت گاز سوخت همه صنایع کشور است. با توجه به این که مصوبه مذکور سودآوری بسیاری از شرکت‌های بورسی را به طور مستقیم تحت تأثیر قرار می‌داد، کاهش شاخص بورس اوراق بهادار تهران اجتناب‌ناپذیر بود. از سوی دیگر، بحران قطعی برق صنایع در تابستان و کاهش قیمت جهانی محصولات پتروشیمی و فولادی، روند نزولی بازار سرمایه را تشدید کرد. به این ترتیب شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران از ۲/۵ میلیون واحد در ۱۶ اردیبهشت سال ۱۴۰۲ به ۲/۱ میلیون واحد در پایان تابستان سال ۱۴۰۲ کاهش یافت. از فصل پاییز سال ۱۴۰۲، تنش در فلسطین و احتمال اشاعه آن به سایر کشورها و پیامدهای احتمالی آن در حوزه اقتصاد و سیاست ایران، شرایط ویژه‌ای را در بازار سرمایه ایجاد کرد. واکنش بازار سرمایه به تنش‌های منطقه‌ای خاورمیانه به حدی بود که شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در ۱۶ مهر ۱۴۰۲ نسبت به روز گذشته آن حدود ۲/۵ درصد کاهش یافت تا بیشترین کاهش روزانه این شاخص در فصل

نمودار ۱۰- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

به کار کرد. این بازار، مانند بازارهای اصلی و فرعی بورس، یکی از بازارهای زیرمجموعه شرکت بورس تهران به شمار می‌رود که سهام شرکت‌های پروژه، صندوق‌های جسونانه و صندوق‌های خصوصی در آن عرضه می‌شوند. جدول ۱۴ ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران را در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با هم مقایسه می‌کند.

مجموع ارزش معاملات بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱، حدود ۴۲/۴ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۲، بیشترین رشد ارزش معاملات در بورس اوراق بهادار تهران مربوط به بازار مشتقه با ۲۴۸/۲ درصد بوده است. همچنین بازار سرمایه‌گذاری حرفه‌ای بورس اوراق بهادار تهران برای اولین بار در سال ۱۴۰۲ آغاز

جدول ۱۴- ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (هزار میلیارد ریال)

بازار	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییر ۱۴۰۲ به ۱۴۰۱
سهام	۱۰,۰۶۳	۱۳,۳۳۶	۳۲/۵
اوراق بدهی	۱,۰۲۸	۱,۱۷۵	۱۴/۳
مشتقه	۷۷	۲۶۸	۲۴۸/۲
صندوق‌های قابل معامله	۴,۵۴۴	۷,۵۷۷	۶۶/۸
سرمایه‌گذاری حرفه‌ای	۰	۲۰	-
مجموع	۱۵,۷۱۲	۲۲,۳۷۵	۴۲/۴

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

دفعه معامله در بورس اوراق بهادار تهران از ۱۳۵/۶ میلیون ریال در سال ۱۴۰۱ به ۱۶۱/۸ میلیون ریال در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. در جدول ۱۵ حجم، دفعات و متوسط ارزش هر دفعه معامله در بازار بورس اوراق بهادار تهران به تفکیک انواع بازار در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ عنوان شده است.

حجم معاملات بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۴۰۲ به ۲,۸۲۵/۴ میلیارد سهم یا ورقه رسید که حدود ۱۸/۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. همچنین تعداد دفعات معاملات در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۱۹/۳ درصد افزایش یافته است. همچنین متوسط ارزش هر

جدول ۱۵- حجم معاملات، دفعات معاملات و متوسط ارزش هر دفعه معامله در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

بازار	حجم معاملات (میلیارد سهم یا ورقه)		درصد تغییر	دفعات معاملات (هزار دفعه)		درصد تغییر	متوسط ارزش هر دفعه معامله (میلیون ریال)	
	۱۴۰۲	۱۴۰۱		۱۴۰۲	۱۴۰۱		۱۴۰۲	۱۴۰۱
							درصد تغییر	
سهام	۲,۳۶۸/۹	۲,۰۲۹/۶	۱۶/۷	۹۹,۴۴۷/۱	۱۱۳,۰۰۰/۰	۱۳/۶	۱۱۸/۰	۱۰۱/۲
اوراق بدهی	۱/۲	۱/۱	۹/۸	۵۰/۴	۱۱/۵	-۷۷/۲	۱۰۲,۰۴۴/۹	۲۰,۳۸۶/۴
مشتقه	۲۸/۹	۵۶/۱	-۴۸/۶	۲,۷۴۰/۰	۶,۲۰۱/۱	۱۲۶/۳	۴۳/۲	۲۸/۱
صندوق‌های قابل معامله	۴۱۴/۶	۲۹۸/۰	۳۹/۱	۱۳,۶۳۳/۸	۱۸,۸۷۳/۶	۳۸/۴	۴۰۱/۵	۳۳۳/۳
سرمایه‌گذاری حرفه‌ای	۱۱/۸	-	-	-	۲۰۷/۶	-	۹۴/۲	-
کل	۲,۸۲۵/۴	۲,۳۸۴/۸	۱۸/۵	۱۱۵,۸۷۱/۳	۱۳۸,۲۹۳/۸	۱۹/۴	۱۶۱/۸	۱۳۵/۶

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

متوسط شرکت‌های کوچکتر با افزایش قیمت سهام بیشتری نسبت به شرکت‌های بزرگتر مواجه شده‌اند. شاخص آزاد شناور^۵ بورس اوراق بهادار تهران در انتهای سال ۱۴۰۲ با ۱۲/۳ درصد افزایش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۱ به ۲,۸۵۱/۰ هزار واحد رسید. نزدیک بودن رشد شاخص آزاد شناور به رشد شاخص کل به معنی آن است که در سال ۱۴۰۲، رشد قیمت سهام شرکت‌هایی که شناوری سهام آنها کمتر است، تفاوت چندانی با شرکت‌هایی که شناوری سهام آنها بالا است، نداشته است. جدول ۱۶ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

ارزش بازار در بورس اوراق بهادار تهران در انتهای سال ۱۴۰۲ با ۵/۰ درصد افزایش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۱ به ۷۶,۱۶۹ هزار میلیارد ریال بالغ شد. همچنین ارزش بازار فرابورس ایران در انتهای سال ۱۴۰۱ با ۸/۸ درصد افزایش به ۲۴,۷۲۶/۷ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۴۰۲ بالغ شد. شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و شاخص کل هم‌وزن در این بازه یک‌ساله به ترتیب ۱۲/۰ درصد و ۲۶/۹ درصد افزایش یافته‌اند. بیشتر بودن رشد شاخص هم‌وزن از شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران حاکی از آن است که در سال ۱۴۰۲ به طور

جدول ۱۶- برخی از شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران در پایان سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

بازار	ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	شاخص کل هم‌وزن (هزار واحد)	شاخص کل (هزار واحد)	شاخص مالی (هزار واحد)	شاخص صنعت (هزار واحد)	شاخص آزاد شناور (هزار واحد)
۱۴۰۲	۷۶,۱۶۹	۷۴۳	۲,۱۹۵	۱,۹۱۸	۲,۰۹۰	۲,۸۵۱
۱۴۰۱	۷۲,۵۶۲	۵۸۵	۱,۹۶۰	۱,۷۰۶	۱,۸۶۷	۲,۵۳۹
درصد تغییر	۵/۰	۲۶/۹	۱۲/۰	۱۲/۴	۱۱/۹	۱۲/۳

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

۵. شناوری سهام یک شرکت نشان‌دهنده آن بخش از سهام شرکت است که توسط معامله‌گران کوتاه‌مدت خرید و فروش می‌شود. به عبارت دیگر، آن بخش از سهام شرکت که در مالکیت سهامداران بلندمدت، عمده و شرکت‌های بزرگ نیست. افزایش شناوری سهام شرکت‌ها در بازار سرمایه منجر به کاهش دستکاری قیمت، کاهش ریسک نقدشوندگی سهام و کاهش حباب قیمتی در بازار می‌شود. شاخص آزاد شناور بازار بورس اوراق بهادار تهران، تغییرات ارزش شرکت‌ها در این بازار را بر وزن درصد سهام شناور آنها محاسبه می‌کند.

بهادار تهران عرضه اولیه کردند که در مجموع به تأمین مالی ۱۵/۷ هزار میلیارد ریالی از این طریق منجر شد. در سال ۱۴۰۲، اولین نماد پذیره نویسی شده در بازار سرمایه‌گذاری حرفه‌ای بورس اوراق بهادار تهران (شگسترخ) به ارزش ۲۰/۰ هزار میلیارد ریال تأمین مالی شد. جدول ۱۷ جزئیات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس اوراق بهادار تهران در طول سال ۱۴۰۲ معادل ۲,۸۶۹/۳ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام دادند که ۸۷/۰ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته) و ۷/۳ درصد آن از طریق انتشار اوراق بدهی و ۴/۵ درصد آن از طریق اوراق اختیار فروش تبعی صورت گرفت. همچنین چهار شرکت سهام خود را برای اولین بار در بورس اوراق

جدول ۱۷- روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر ۱۴۰۲ به ۱۴۰۱	۱۴۰۲		۱۴۰۱		
	سهام از کل (درصد)	ارزش	سهام از کل (درصد)	ارزش	
۵/۱	۱۰۰/۰	۲,۸۶۹/۳	۱۰۰/۰	۲,۷۳۰/۷	جمع کل
۷/۱	۸۷/۰	۲,۴۹۵/۸	۸۵/۴	۲,۳۳۱/۲	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی و صرف سهام)
-۴۰/۶	۰/۵	۱۵/۷	۱/۰	۲۶/۴	عرضه اولیه
-	۰/۷	۲۰/۰	۰/۰	۰/۰	پذیره نویسی
-۳۱/۶	۷/۳	۲۰۸/۲	۱۱/۱	۳۰۴/۳	انتشار اوراق بدهی
۸۸/۳	۴/۵	۱۲۹/۶	۲/۵	۶۸/۸	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی

ماخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت امار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، اسفند ماه ۱۴۰۲

۸. سایر تحولات

کالاهای کاربر در ازای کاهش قیمت کالاهای سرمایه‌بر) و تأثیری بر سطح عمومی قیمت‌ها نخواهد داشت. اما آیا افزایش بیش از حد دستمزد در ایران می‌تواند منجر به رشد بیشتر نقدینگی شود؟ واقعیت این است که بانک مرکزی برای رشد نقدینگی از طریق کنترل مقداری ترازنامه بانکها سقف گذاشته است. بنابراین حتی اگر افزایش بیش از حد دستمزد منجر به رشد بیشتر پایه پولی شود، اثر آن بر رشد نقدینگی محدود بوده و صرفاً کاهش ضریب فزاینده را به همراه خواهد داشت. با این حال، این سیاست هم از طریق تخصیص غیربهبینه منابع بانکی و هم از محل مداخله دستوری در مدیریت منابع تولید از سوی بنگاه‌ها (تحمیل نرخ رشد دستمزد به بنگاه‌ها از سوی دولت)، عملاً تهدیدکننده رشد اقتصادی بوده و طبق رابطه مقداری پول، کاهش رشد اقتصادی می‌تواند به افزایش تورم دامن بزند. نکته قابل توجه این است که رفاه هرگز با سیاست‌های دستوری محقق نخواهد شد و عامل اصلی افزایش رفاه واقعی ایرانیان (و نه افزایش اسمی دستمزد)، افزایش درآمد سرانه از محل بزرگتر شدن کیک اقتصاد است. این مهم نیز زمانی اتفاق می‌افتد که هم مداخله دولت در امور بنگاه‌ها حداقل باشد و هم دولت کارفرمای بزرگ اقتصاد ایران نباشد.

در روزهای پایانی سال ۱۴۰۲، همچون سال‌های پیش از آن، مباحث مربوط به تعیین میزان افزایش حداقل دستمزد در شورای عالی کار مجادله برانگیز شد. در فضای عمومی جامعه نیز همواره بر سر تورم‌زا بودن یا نبودن افزایش حداقل دستمزد مباحثه شکل می‌گیرد. به صورت نظری، مدعیان تورم‌زا بودن افزایش حداقل دستمزد به دو دسته کلی قابل تفکیک‌اند: گروه اول که تورم را ناشی از فشار هزینه می‌دانند و گروه دوم که باور دارند تورم پدیده‌ای پولی است، اما دولت را به عنوان یک کارفرمای بزرگ در نظر گرفته و افزایش بیش از حد دستمزد را عاملی برای تشدید کسری بودجه پیدا و پنهان و تأمین مستقیم و غیرمستقیم این کسری از محل پایه پولی تلقی می‌کنند. در پاسخ به گروه اول این بحث مطرح شده است که هزینه نیروی انسانی در مقایسه با سایر هزینه‌های تولید در ایران بسیار ناچیز (حدود ۵ درصد) است و بنابراین افزایش دستمزد نمی‌تواند اثر معناداری بر نرخ تورم داشته باشد. البته مطالعات تجربی انجام‌شده در ایران نیز عمدتاً اثر افزایش دستمزد بر نرخ تورم را معنادار ارزیابی نمی‌کنند. در چارچوب نظری پولگرایان نیز تا زمانی که عرضه پول تحت تأثیر قرار نگیرد، افزایش هزینه تولید صرفاً منجر به تغییر در قیمت‌های نسبی شده (مثلاً افزایش قیمت

۹. نکات کلیدی

■ طبق گزارش بانک مرکزی، رشد اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل مثبت ۴/۵ درصد بوده که نزدیک به یک سوم آن از رشد قابل توجه ۱۶/۳ درصدی بخش نفت در این مدت نشأت گرفته است. مصرف خصوصی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نیز در همین مدت رشدهای به ترتیب ۴/۲ درصدی و ۴/۵ درصدی را به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ تجربه کرده‌اند.

■ در زمستان ۱۴۰۲ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۱/۱ واحد درصدی و افزایش ۱/۰ واحد درصدی، به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱ و فصل پاییز سال ۱۴۰۲، به ۸/۶ درصد رسید.

■ در زمستان ۱۴۰۲ بازار ارز با شوک افزایشی قیمت مواجه شد و نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در آخرین روز کاری سال ۱۴۰۲ حدود ۲۷ درصد بالاتر از مقطع مشابه سال ۱۴۰۱ قرار گرفت. میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ایران نیز در کل سال ۱۴۰۲ به طور متوسط حدود ۵۱۵/۰ هزار ریال رقم خورد که از رشد ۴۹/۹ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱ حکایت دارد.

■ نرخ تورم دوازده‌ماهه مصرف‌کننده با ادامه روند کاهشی خود در پاییز و زمستان نهایتاً در پایان اسفند ۱۴۰۲ به ۴۰/۷ درصد رسید. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده نیز که در آذرماه به ۴۰/۲ درصد افزایش یافته بود، وارد روندی کاهشی شد و زمستان ۱۴۰۲ را با ۳۲/۳ درصد به پایان رساند که کمترین سطح در دو سال گذشته است. نرخ تورم تولیدکننده در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ شاهد نوسانات شدیدی نبود و در ادامه روند نزولی کم‌نوسان خود، در بهمن ماه ۱۴۰۲ به ۳۴/۰ درصد رسید.

■ از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در سال ۱۴۰۲ (معادل ۳,۵۲۰/۰ هزار میلیارد ریال) حدود ۳,۲۳۱ هزار میلیارد ریال آن واگذار شده است. مجموع اوراق بدهی دولتی فروش رفته طی فرآیند پذیرهنویسی همراه با متعهد و فرآیند حراج در این سال حدود ۱,۶۱۱/۱ هزار میلیارد ریال (۳۴/۷ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل) عنوان شده است.

■ از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای سال ۱۴۰۲، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌ها به ترتیب حدود ۱,۸۴۵/۶ هزار میلیارد ریال و ۲,۲۸۳/۵ هزار میلیارد ریال گزارش شده است.

■ همچنین انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای سال ۱۴۰۲ حدود ۸۹۶ هزار میلیارد ریال بوده است.

■ با وجود کاهش حدوداً ۲,۱۰۰ هزار میلیارد ریالی خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۲، در همین مدت و به دلیل افزایش خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و رشد بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، معادل ۲۰/۲ درصد بر پایه پولی افزوده شده است.

■ همچنین در این مدت حدود ۱۲,۳۴۰ هزار میلیارد ریال بر میزان نقدینگی افزوده شده است که حکایت از رشد ده ماهه ۱۹/۵ درصدی دارد. رشد سالانه ۲۴/۳ درصدی نقدینگی در پایان اسفند ۱۴۰۲ از تحقق یافتن هدف بانک مرکزی در این زمینه حکایت دارد.

■ در سال ۱۴۰۲، نرخ‌های بهره اسمی (از قبیل نرخ بازدهی اوراق بدهی دولتی و نرخ‌های سود سپرده‌های بلندمدت بانکی) روندی افزایشی داشتند.

■ طبق گزارش بانک مرکزی، رشد اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ معادل مثبت ۴/۵ درصد بوده که نزدیک به یک سوم آن از رشد قابل توجه ۱۶/۳ درصدی بخش نفت در این مدت نشأت گرفته است. مصرف خصوصی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نیز در همین مدت رشدهای به ترتیب ۴/۲ درصدی و ۴/۵ درصدی را به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ تجربه کرده‌اند.

■ در زمستان ۱۴۰۲ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۱/۱ واحد درصدی و افزایش ۱/۰ واحد درصدی، به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۱ و فصل پاییز سال ۱۴۰۲، به ۸/۶ درصد رسید.

■ در زمستان ۱۴۰۲ بازار ارز با شوک افزایشی قیمت مواجه شد و نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در آخرین روز کاری سال ۱۴۰۲ حدود ۲۷ درصد بالاتر از مقطع مشابه سال ۱۴۰۱ قرار گرفت. میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ایران نیز در کل سال ۱۴۰۲ به طور متوسط حدود ۵۱۵/۰ هزار ریال رقم خورد که از رشد ۴۹/۹ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱ حکایت دارد.

■ نرخ تورم دوازده‌ماهه مصرف‌کننده با ادامه روند کاهشی خود در پاییز و زمستان نهایتاً در پایان اسفند ۱۴۰۲ به ۴۰/۷ درصد رسید. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده نیز که در آذرماه به ۴۰/۲ درصد افزایش یافته بود، وارد روندی کاهشی شد و زمستان ۱۴۰۲ را با ۳۲/۳ درصد به پایان رساند که کمترین سطح در دو سال گذشته است. نرخ تورم تولیدکننده در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲ شاهد نوسانات شدیدی نبود و در ادامه روند نزولی کم‌نوسان خود، در بهمن ماه ۱۴۰۲ به ۳۴/۰ درصد رسید.

■ از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در سال ۱۴۰۲ (معادل ۳,۵۲۰/۰ هزار میلیارد ریال) حدود ۳,۲۳۱ هزار میلیارد ریال آن

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | زمستان ۱۴۰۲

تهیه شده در مرکز تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: حسین سلطان آبادی، آرین آقابیگی، یاسر پاکدامن، باقر قاندي

طراح ساختار بصری: حنا ننه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر(بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

تلفن ۴۲۱۷۸۰۰۰ (۰۲۱) فکس ۲۳۸۳ ۹۱۲۱ (۰۲۱)

کدپستی ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir